EN FLIK AV VÅR STAD

ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG MED KAJKANTEN I FOKUS

AV JULIA HENROHN & NORA JUNEHOLM

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2025

EN FLIK AV VÅR STAD
ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG AV SMÖRKAJEN MED HAVET I FOKUS

HARBOUR TO NEIGHBORHOOD
A DESIGN PROPOSAL FOCUSED ON THE WATERFRONT

Julia Henrohn & Nora Juneholm

Självständigt arbete . 30p
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2025

Handledare:	Jitka Svensson, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institution för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Biträdande handledare:	Anders Westin, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institution för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator:	Emily Wade, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institution för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Biträdande examinator:	Kristin Wegren, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institution för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	A2E
Kurstitel:	Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod:	EX0846
Program:	Landskapsarkitekturprogrammet
Kursansvarig instutition:	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2025
Omslagsbild:	Julia Henrohn & Nora Juneholm
Nyckelord:	**Malmö, Nyhamnen, gestaltning, hamnomvandling, havsmiljö**

Publicering och arkivering
Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.
Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

FÖRORD
&
MÅNGA TACK!

Arbetet utgår från vårt engagemang för Malmö som vår egen stad, och som stor stad i Sverige. Nyhamnen i Malmö är ett stadsomvandlingsprojekt som ska ge rum åt nytt liv, vilket vi vill vara med och bidra till genom ett gestaltningsförslag av Smörkajen.

Som författare och nära vänner har vi, Julia och Nora, genom vårt gemensamma intresse för landskapet och vår tro på ett trivsamt liv i framtidens städer, format detta examensarbete som knyter ihop säcken för vår tid tillsammans genom utbildningen. Vi vill rikta det största av tack till varandra för denna tid.

Genom processen har många personer varit viktiga för arbetets framväxt, inte minst våra handledare Jitka och Anders som kommit med viktiga insikter och breddat vårt perspektiv. Stort tack till er!

Ett sista varmt tack vill vi rikta till våra kära kurskamrater och nära vänner. Genom ett ständigt utbyte av tankar och många skratt har ni gett oss stöd och motivation till att ro arbetet i hamn.

SAMMANFATTNING

Detta examensarbete i landskapsarkitektur, *En flik av vår stad – ett gestaltningsförslag med kajkanten i fokus* undersöker hur en tidigare hamnmiljö kan omvandlas till en trivsam boendemiljö och attraktiv besöksmiljö, där platsens historia, havsnära läge och hållbarhetsaspekter beaktas.

Smörkajen, beläget i Nyhamnen, är en del av Malmös stadsomvandling, där ett tidigare industri- och hamnområde omformas för att möta behovet av fler bostäder och arbetsplatser. Centrala frågeställningar i arbetet är hur Smörkajen kan gestaltas för både boende och besökare, vilka utmaningar och möjligheter som uppstår vid omvandlingen av en övergiven hamnmiljö samt hur vattnet kan tillgängliggöras för att stärka platsens upplevelsevärden och naturvärden. Genom olika typer av utforskande analyser, sinnliga och rationella, av platsens kontext, vattnets roll och stadsrummets fysiska aspekter, samt titta på andra stadsutvecklingsprojekt i Malmö och Köpenhamn, föreslås gestaltningskonceptet *Flikigheten*. *Flikigheten* tar avstamp i kustlinjens historiska formgivning och vattnets rörelse in i staden, men kan tolkas in på många olika sätt i förslaget. Det betyder emellertid i stort, att fokus i planeringen och formgivningen ska sträva efter en variation av upplevelser som skapar lekfullhet och spänning men behåller en enhetlig och sammanhållen karaktär.

Slutresultatet är ett konkret gestaltningsförslag för Smörkajens utemiljöer, i gränslandet mellan stad och natur, med rum för olika sociala utbyten och aktiviteter. Genom att tillgängliggöra havet på olika sätt strävar förslaget efter att bidra till en levande och inkluderande stadsmiljö i Malmö.

ABSTRACT

This master's thesis in landscape architecture, *Harbour to neighborhood - a design proposal focused on the waterfront*, explores how a former harbor area can be transformed into a comfortable and pleasant residential and attractive visitor environment while considering the site's history, waterfront location, and sustainability aspects.

Smörkajen, located in Nyhamnen, is part of Malmö's urban development, where a former industrial and harbor area is being transformed to meet the need for more housing and workplaces. Key questions in this thesis include how Smörkajen can be designed for both residents and visitors, what challenges and opportunities arise when transforming an abandoned harbor area, and the how water can be made accessible to enhance both the site's experiential and ecological qualities. Through various exploratory analyses, both sensory and rational, of the site's context, the significance of water, and the physical aspects of urban space, as well as studying other urban development projects in Malmö and in Copenhagen, the design concept *Flikigheten* is proposed. *Flikigheten* is inspired by the shaping of the coastline and the water that comes into the city in canals, but can be interpreted in many ways in the proposal. Overall, it refers to a planning and design that focuses on creating a variety of experiences that add playfulness while maintaining a coherent design.

The final result is a design proposal for Smörkajen's landscape, blending urban and natural environments, with areas for social interaction and different activities. By making the waterfront more accessible in different ways, the proposal aims to contribute to a vibrant and inclusive urban environment in Malmö.

INNEHÅLL

Många tack! 3

Sammanfattning/Abstract 4

DEL 1

Bakgrund 7

Inledning 8
Förutsättningar 9
Mål och syfte 10
Frågeställningar 10
Tillvägagångssätt 11
Tjuvkika 13

DEL 2

Projektet Smörkajen 15

Förstudie
Intryck 17
- Smörkontrollen
- Vägen dit
- Kajen
- Lämningar

Sammanhang 24
- Stadens blågröna struktur 24
- Intill Smörkajen idag
- Intill Smörkajen då
  - Rekreation i hamnen
  - Kusten genom tiderna
- Malmö stads vision 30
  - Från stenöken till Urban skog
  - Ta vara på det havsnära läget
  - Självklar förlängning av staden
  - Kustskydd för klimatsäkring

Vattnets roll 32
- I sinnet
- Havsmedvetenhet
- Det goda livet vid vattnet
- Livet under ytan
- Att forma havsmiljön
  - På botten
  - Intill kanten

Att forma staden 38
- Det naturliga vardagsrummet
- När ute blir inne
- Den blågröna infrastrukturen
- Köpenhamn som inspiration

Förslag 52
Program 53
- Från hamn till stad
- Blågröna rum
- Länken till staden
- Gestaltningskoncept
- Gestaltningsprogram

Gestaltning -EN FLIK AV VÅR STAD 60
- Översikt
- Ångbåtsbron
- Tallparken
- Hamnstigen
- Sandstråket
- Smörpiren
- Växtlista

DEL 3

Diskussion 79

Reflektioner 80
Hur såg processen ut?
Hur blev gestaltningen?
- Avgränsning av projektområde
- Trivsam ute- & boendemiljö
- Vad tar vi och andra med oss?

Referenslista 86

Bilaga
Sammanfattande affischer

DEL ETT

BAKGRUND

1.

INLEDNING

Urbanisering, globalisering och den ständiga rörelsen runt jorden får världen att kännas mindre, samtidigt som städerna breder ut sig, blir mer tätbefolkade, byggnaderna växer i höjd och omfång, medan grönområdena krymper. Naturen utarmas av människans sätt att leva, samtidigt som våra vardagar präglas av stress och oro. Det ställs högre krav på de gestaltade utomhusmiljöerna och hur vi gestaltar för att tillgodose trivsamma urbana miljöer blir högst relevant. Hur vi vill bygga, bo och leva för att må bra behöver speglas i hur vi tillsammans bygger våra städer och hur vi behandlar landskapet. Ur detta tar följande projekt Smörkajen språng för att utforska hur en gammal hamn kan gestaltas för att möta samhällets behov av både fler och kvalitativa boenden, välfärdsfunktioner och samtidigt ta hänsyn till jordens resurser.

Malmö är den stad i Sverige som ökar snabbast i befolkningsmängd. Med en ökande befolkning krävs mer plats för bostäder och andra välfärdsfunktioner, och även behovet av stadsgrönska (Boverket 2023c). Att expandera staden till suburbana områden innebär att värdefull natur- och jordbruksmark måste exploateras. Genom att istället lägga fokus på att stärka och förbättra befintliga miljöer, där fler människor och funktioner kan dela plats, effektiviseras markanvändningen i en mer hållbar form av stadsutveckling (Boverket 2023b). Det finns däremot en gräns för hur tätt det kan byggas innan livet i staden, stadsdelen eller orten försämras (ibid.). Grönytorna kräver sitt utrymme, precis som andra samhällsstrukturer vid exploatering av staden och det blir en utmaning att få allt att rymmas. Det är samtidigt *närheten* som är förtätningskonceptets stora möjlighet till att skapa hållbara - *trivsamma* liv. Det handlar om att balansera behoven av privat och gemensamt, och sammanfoga olika aktiviteter på samma plats som gör det möjligt att leva gott utan att behöva transportera sig (Sim 2019). Och om vi bättre förstår vad som bygger en stark social gemenskap, kan vi behandla den täta staden genom de positiva egenskaper den kan ha istället för att fokusera på de negativa delarna som det kan innebära med förtätning, skillnader och förändring (ibid.).

Malmö hamn ligger i direkt anslutning till stadens centrum och är uppbydd på utfylld mark ovanpå havsbotten. Nyhamnen kallas den del närmast centralen och namnet på det stadsutvecklingsprojekt som drivs av Malmö stad och omfattar Inre hamnen, Frihamnen och delar av Mellersta hamnen (Malmö stad 2019). Området präglas av industriella anläggningar och låg andel grönska till följd av dess historia som hamn- och industriområde sedan slutet av 1800-talet (Malmö stad 2024a). Verksamheten har med tiden ändrat karaktär och platsen har till stor del avindustrialiserats. I kombination med den direkta närheten till havet blir Nyhamnen aktuellt som omvandlingsprojekt i arbetet mot en hållbar stadsutveckling i Malmö.

För många Malmöbor är havet den största naturupplevelsen i vardagen. Hur vi tar tillvara på denna unika miljö och omvandlar den till en del av en livskraftig och trivsam boendemiljö, både för människor och andra organismer, är en central fråga i utvecklingen av Nyhamnen. Samtida omvandlingar av hamnområden följer ofta en generisk mall, vilket leder till liknande utformningar oavsett platsens geografiska läge eller historiska kontext (Diedrich 2013). En utmaning vid skapandet av en ny stadsdel är att skapa en miljö där människor känner sig hemma och knyter an till sin omgivning. Historiska element som äldre träd, grönska och byggnader från olika årtionden kan vara saker som visar på en kontinuitet som stärker platsens identitet (ibid.). Det är därför viktigt att se projektet som en omvandling snarare än en nyskapelse, och se det befintliga som en tillgång.

HÅLLBARHETSMÅL
2015 antog och skrev FN:s medlemsländer under, däribland Sverige, Agenda 2030, bestående av globala mål för hållbar utveckling som ska uppnås till år 2030 (FN 2015). Bland annat handlar dessa om att säkerställa hälsosamma liv (mål 3), bekämpa klimatförändringarna (mål 13) och hejda förlusten av biologisk mångfald och ekosystem genom att integrera dess värden i nationella och lokala planerings- och utvecklingsprocesser (mål 15). Regeringen har ambitionen att Sverige ska vara ledande i genomförandet av Agenda 2030 och gå i bräschen för en omställning till ett hållbart samhälle (Regeringen 2022).

FÖRUTSÄTTNINGAR

SMÖRKAJEN

UTVECKLINGSOMRÅDE I CENTRALT LÄGE

I detta arbete kommer vi utforma och gestalta Smörkajens utemiljö. Projektområdet Smörkajen är en del av Nyhamnen och ligger fem minuters promenadavstånd från centralstationen via Skeppsbron. Malmö stads arbete med Smörkajen är under utveckling. Den nuvarande detaljplanen har fått avslag och en ny kommer att offentliggöras för att gå ut på granskning under våren 2025. Området är ca 40 000 kvm och förväntas av Malmö stad (2019) bestå av en blandad bebyggelsestruktur med både bostäder, kontor och verksamheter.

I vårat arbete med gestaltningen för Smörkajen har vi utgått från Malmö stads översiktliga mål och inspirerats av den kommande detaljplanen.

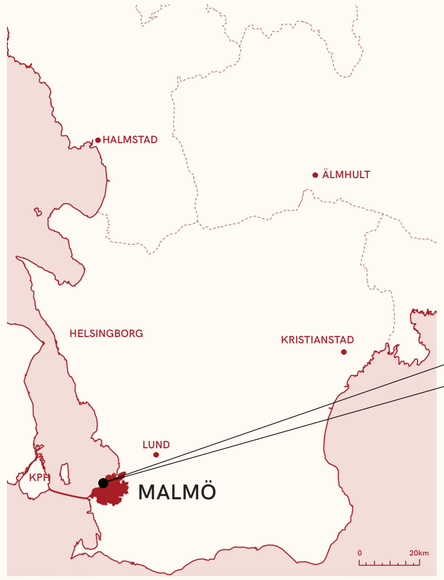

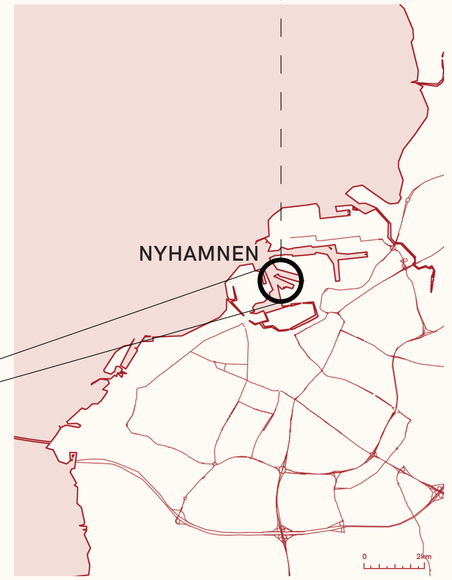

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Smörkajen har nära koppling till Malmö centralstation där tåget går över Öresund till Köpenhamn på en halvtimme, och därifrån vidare ut till kontinenten.

MÅL & SYFTE

GESTALTNING FÖR FRAMTIDEN

Målet är att examensarbetet ska landa i en föreslagen gestaltning för bostads- och verksamhetsområdet Smörkajen i Nyhamnen. Med arbetet vill vi undersöka vilka fysiska beståndsdelar som bygger upp en trivsam livsmiljö, och hur vi kan gestalta i syfte att ge förutsättningar för det framtida livet att sätta sin egen prägel. Genom gestaltningen ska havet tillgängliggöras på olika sätt för både livet i och ovanför vattnet, där området ska erbjuda flera typer av platser och funktioner i direkt kontakt och/eller, i närheten av vattnet.

Med arbetet i stort syftar vi till att bidra till Malmö stads hållbara utveckling samt inspirera andra genom vårt exempel på hur ett förtätat och vattennära område kan gestaltas.

Förslaget kan förstås oberoende av förstudien, som emellertid ligger till grund för gestaltningen.

AVGRÄNSNING

Arbetet avser en gestaltning över Smörkajens offentliga utomhusmiljöer och även den planerade bron som fysiskt binder samman projektplatsen med Nyhamnspiren. Det fokuserar mindre på byggnaders utformning och tekniska detaljer.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- **Hur kan ett centralt område som Smörkajen gestaltas för dess besökare samtidigt som platsen ska tillgodose en trivsam boendemiljö?**
- **Vilka utmaningar och möjligheter uppenbarar sig genom att gestalta en övergiven hamnmiljö?**
- **Vilken roll har vattnet och på vilket sätt kan det tillgängligöras på Smörkajen i syfte att stärka platsens värden?**

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

EN ITERATIV PROCESS

Arbetet är en studie av Smörkajen som utforskar hur just den specifika platsen och miljön kan utvecklas till en stadsdel med förväntningen att behandla en del av komplexiteten i hållbar stadsutveckling. Det innebär att både kvalitativa och kvantitativa metoder har använts för att komma fram till ett förslag.

Studien tar avstamp i platsen, som Malmö stad har planerat för omvandling. Datainsamling och analys har formulerat problemen som ska lösas genom gestaltningen.

Analys, gestaltande och referenshantering har skett parallellt och heller inte strukturerats utefter en viss rationell metodik. Eftersom landskapsarkitektur är en tvärvetenskaplig diciplin och målet med arbetet var ett gestaltningsförslag, har arbetsprocessen tett sig som det ordnade kaos som designprocessen ofrånkomligen är. Däremot (till skillnad från en ostrukturerad designprocess) redovisas projektets teoretiska och praktiska referenser för att vid avslutat arbete kunna avläsa vad projektets stora beslut grundar sig i. En del av gestaltningsbesluten inom designprocessen tas utifrån intuition som är baserad på vår erfarenhet och utbildning inom professionen landskapsarkitektur. Det är i kombination av dessa två, tillsammans med dialog oss sinsemellan, som gestaltningen har skapas.

PLATSBESÖK & FÄLTSTUDIER

För att förstå oss på den komplexa struktur som bygger upp vår omgivning och hur vi kan omgestalta hållbart för framtiden måste vi förstå landskapet utifrån ett dynamiskt tankesätt (Oles 2014). Landskapsbilden är omöjligt statisk och måste behandlas med hänsyn till den ständiga förändring som levande material och tid medför. Oles (2014) lyfter fram att det inte räcker att utforska en plats digitalt för att lära känna den tillräckligt för att kunna ta grundade beslut om hur den borde gestaltas. Vi kan istället närma oss förståelsen för landskapet genom att uppleva det med alla våra sinnen. Observera och upptäcka genom att röra sig i, titta, lukta, lyssna, känna och smaka. Det är den initiala utforskningen av projektplatsen som redovisas under avsnittet *Intryck*.

Blickar ut mot Smörkajen.

På samma teoretiska grund vilar studie av vattennära miljöer i framförallt Köpenhamns stad som referensplats, men också miljöer i Malmö som Västra Hamnen. Platsbesöken har underlättat förståelsen för vilka kvaliteter och utmaningar som finns i gestaltande hamn- och vattennära miljöer och syftar till att stärka och inspirera de arkitektoniska lösningar som kan tillämpas på Smörkajen. Vid fältstudierna har aspekter som väder och vind, människors rörelsemönster och rumsliga proportioner undersökts.

Fältstudierna har dokumenterats genom ord, fotografi och skiss, och presenteras mer eller mindre genom arbetets alla olika delar.

SKISS

Skissen är grunden för utforskandet av Smörkajens gestaltningsförslag. Skissen används som teknik i flera olika skalor och former som både dokumentation och i syfte att skapa förståelse av mindre greppbara ting i det fysiska rummet. Oles (2014) menar att insikterna man får genom att skissa för hand med penna och paapper inte kan erhållas på något annat sätt.

Skissprocess.

Även fotografi har använts som ett sätt att erhålla alternativa perspektiv av rummet och skulle kunna ses som en del i skissmetoden, liksom ordet. Att formulera intryck i skrift i kombination med bild har lagt till ytterligare ett lager till den analyserande delen av arbetet.

HISTORISK STUDIE & DATAINSAMLING

Tillsammans med skissen som en analysteknik utförs rumslig analys där trafik, funktioner och noder studeras tillsammans med kartdata. Som Oles (2014) vidare påpekar går det inte att enbart förlita sig på intuitiva sätt att utforska landskapet, utan vi behöver också ta reda på objektiva fakta – de omständigheter som har format landskapet till det det är idag såsom markens sammansättning, vindens riktning, vattnets flöde, samt vilka som bor där eller använder platsen. Här förlitade vi oss framförallt på kommunens egen information, stadsarkivet och lantmäteriets historiska kartarkiv.

DIALOG MED SAKKUNNIGA

För att uppnå ett mer verklighetsförankrat gestaltningsförslag har muntliga samtal med både Johan Nilsson från Malmö stads Fastighets- och gatukontor (2024-12-02) samt Michael Palmgren från Marint kunskapscenter på Naturrum Öresund (2025-01-14) gett en fördjupad bild över hur staden arbetar med projektområdet. Karin Svensson (2025-02-20), universitetsadjunkt på SLU Alnarp, har handlett i växtval.

DIALOG MELLAN OSS

Arbetet har genomförts i nära samarbete mellan oss två författare, där daglig dialog och arbete på samma fysiska plats har varit en avgörande faktor för arbetets resultat. Den kontinuerliga återkopplingen mellan oss har möjliggjort den dynamiska process där idéer ständigt studsat oss emellan, prövats och utvecklats för att driva arbetet framåt. Vi kan därför båda skriva under på alla olika avsnitt i arbetet.

TJUVKIKA

Slutmålet med arbetet är ett gestaltningsförslag över området Smörkajen, men för dig som är en otålig läsare hittar du en ledtråd redan här. Nu när du sett en del av gestaltningen får du mer än gärna läsa vidare.

Vattnet kan dyka upp när man minst anar det. Upplev Smörkajen i ur som skur! Vy från Smörpiren.

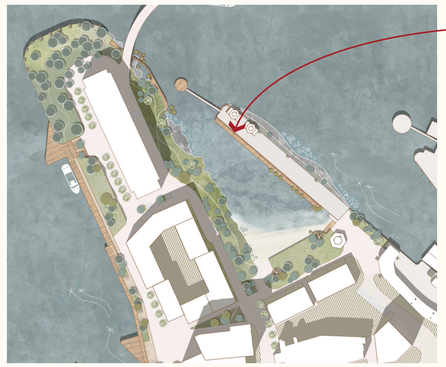

Med vårt förslag kommer Smörkajen omvandlas till en trivsam boendemiljö, arbetsplats och blir ett härligt utflyktsmål. Det blir en komplex miljö i gränslandet mellan urban och natur, med rum för social gemenskap och olika aktiviteter. Havsmiljön ska vara tillgänglig för både det stora och det lilla livet!

Psst. Illustrationsplanen över hela gestaltningsförslaget finns på sida 64.

DEL TVÅ

PROJEKTET SMÖRKAJEN

2.

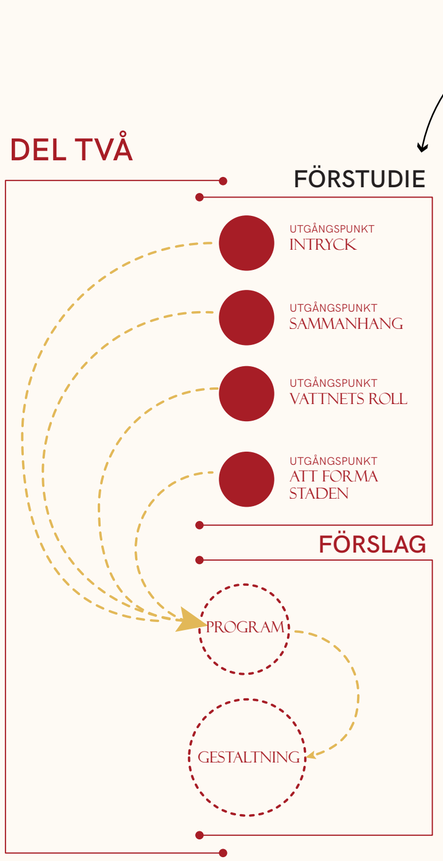

Kapitel två ska ses som utgångspunkter vilka drivit arbetet framåt. Inledningsvis bekantar vi oss fysiskt med platsen och beskriver upplevelsen av platsen. Detta avsnitt har en personlig prägel och baseras främst på vår känsla för och erfarenhet av att analysera en plats.

För att skapa en djupare förståelse presenteras därefter analyser i plan, där befintliga rumsliga mönster studeras samt hur landskapet har använts och förändrats över tid, för att sedan blicka framåt mot en möjlig framtid och fördjupa oss i Malmö stads vision för Smörkajens utveckling.

Avslutningsvis presenteras olika teoretiska utgångspunkter kopplade till fysisk utformning, vilka stödjer gestaltningsvalen. Detta avsnitt kompletteras med fältstudier och konkreta exempel från andra platser i Öresundsregionen för att bredda perspektivet och stärka analysen.

UTGÅNGSPUNKT

INTRYCK

Nu betraktar vi projektplatsen Smörkajen ur kamerans lins och genom skissens förklarande språk. Vilka delar sticker ut, smälter in och vad fångar vårt intryck?

Smörkontrollen sett med Malmö C i ryggen.

SMÖRKONTROLLEN

Genom asfaltsöknen står Smörkontrollen ensamt välkomnande som kajens enda kvarvarande byggnad. Dess arkitektur andas den lite daterade kommunalestetik som 90-talsbyggnader ofta gör dömda med dagens stilmått. Den beigea fasaden möter krökta glaspaneler med blåa karmar. Den enhetliga fönstersättningen tillsammans med de generösa entréerna signalerar att byggnadens syfte är någon form av affärs- eller kontorsverksamhet.

Betraktad genom en svartvit lins framträder ett grafiskt mönster som känns formmässigt balanserat och efter en tid känns huset på nåt sätt självklar på sin plats. Är det dess ensamhet och historiska föregångare som gör att just denna byggnaden präglar platsen så starkt? Om en annan byggnad utmanat dess suveränitet, hade dess status då fallit?

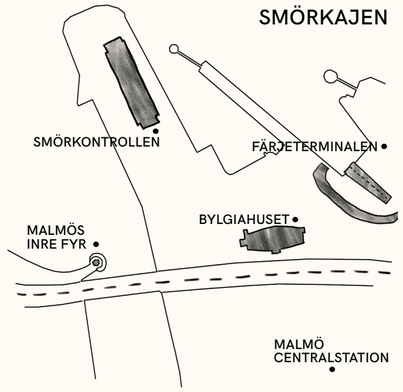

Malmös inre fyr på andra sidan universitetsbron samt Skeppsbron med Ångisbrytaren S/S Bore som leder ut till Smörkajen.

Malmö universitetslokal Orkanen och lokalbåtarna Blå Båten och Tintin på västra sidan av kanalen.

VÄGEN DIT

Vägen från centralstationen längs kanalen leder oss mot platsen. Stadsrummet ramas in av byggnader i en mångfald av arkitektoniska stilar, men förenas av sin storskalighet. På Skeppsbron dominerar äldre bebyggelse i varma toner, med koppardetaljer, sadeltak och en rik variation i fasadutformning. På motsatta sidan möts man av en modernare arkitektur i kallare nyanser, där glasfasader och stora, enhetliga kvartersindelningar uttrycker en mer funktionell estetik.

Vattnets spegling förstärker intrycken och nästan fördubblar färgernas närvaro i stadsbilden. De gamla båtarna längs kanalen påminner om områdets historiska verksamhet och maritima arv.

Bylgiahuset kontorshus anno 1955.

KAJKANTEN

Ute på kajen är traversen den enda byggnaden av större skala som ger sällskap åt Smörkontrollen, men mindre föremål som de gula förtöjningspollarna dekorerar platsen med sin klargula färg. Hamnprägeln gör sig annars påmind genom rummets proportioner och material; den flikiga kustlinjen och kajens direkta kontakt med vattnet och de stora öppna rummen utan vegetation. Men framförallt är det siluetten av Hullkajen och Nyhamnspiren som sätter den industriella kontexten till platsen. De ruderala ört växter som trycker sig upp genom betongbeläggningen mellan slitna staketmöbler vittnar om platsens dekadens.

Betongfundament och förtöjningspollare vid kajen.

Västra sidan av kajen, travers och Smörkontrollen.

Utsikten mot Öresund längst ut på kajen.

Nyhamnsbassängen med Bylgiahuset i bakgrunden följt av Slagthuset och Tingrätten som formar Malmö stadssiluett.

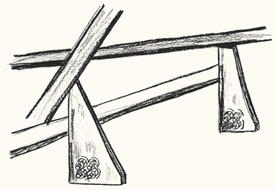

Skiss över detaljer med funktionella syften.

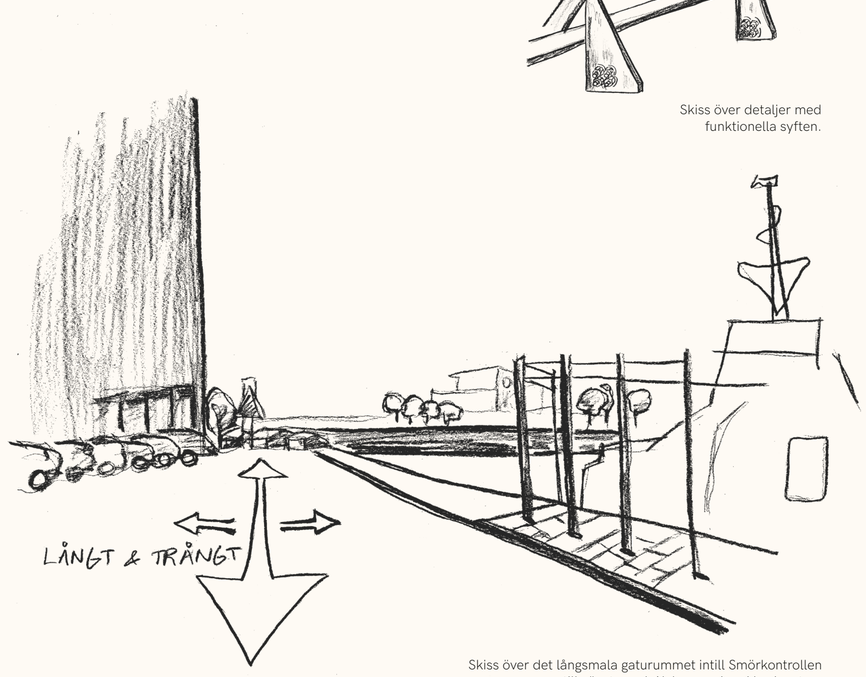

Skiss över det långsmala gaturummet intill Smörkontrollen till vänster och Nyhamnspiren i horisonten.

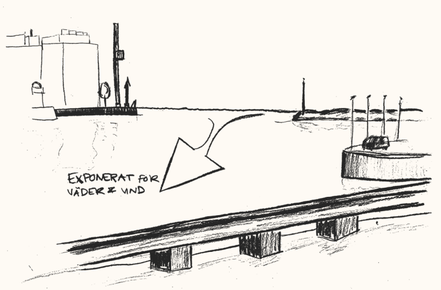

Skiss över utblicken från Smörkajen och dess exponerade läge.

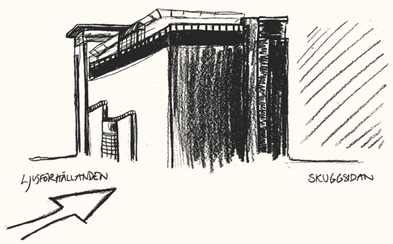

Skiss över Smörkontrollen och dess två tydliga sidor, solsidan och skuggsidan.

Kajakpaddling i kanalen framför Dockan sett från Smörkajen.

LÄMNINGAR

De kvarlämnade anläggningarna från den nedlagda hamnverksamheten vid Färjeterminalen är ett av de mest intressanta inslagen intill platsen. Platsen känns övergiven men likt att besöka ett övergivet spökhus finns en eggande känsla av något förbjudet. Stålkonstruktionerna är formade utefter funktion snarare än estetik men skapar olika spännande nivåer och unika rumsligheter. Den svängda brorampen på pelare skapar dynamik och rörelse till platsen samtidigt som pelarna påminner om arkader i klassisk arkitektur.

Kontrasten mellan den småskaliga mänskliga aktiviteten och det industriella landskapet blir särskilt tydlig när två kajaker paddlar ut längs kanalen, framför storskalig nybyggnation, mot horisonten där ett stort färjeskepp glider in mot hamnen. Inga andra strövare syns till men de fulla parkeringarna antyder om liv bakom fasaderna – människor uppehåller sig inomhus i kontorshusen medan biltrafiken ständigt rör sig genom området längs Hans Michelsgatan.

I denna stadsbild är det vattnet som ger plats för det lilla livet, skapar rörelse och tillför ett naturestetiskt värde som det byggda inte kan erbjuda.

Skarvar sitter på piren och spanar över Lantmännen fabrik.

Rumslighet skapas under rampen.

Ingång till Färjeterminalens framtida park.

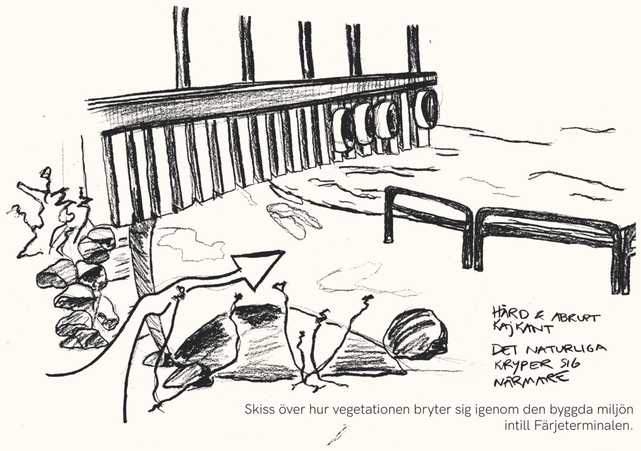

Skiss över hur vegetationen bryter sig igenom den byggda miljön intill Färjeterminalen.

UTGÅNGSPUNKT
SAMMANHANG

Efter att ha närmat oss platsen med hjälp av intuition och genom våra egna sinnesintryck ska vi nu zooma ut för att få ett helhetsperspektiv på hur platsen förhåller sig till resten av staden och vilka redan etablerade planer som finns för Smörkajen.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Malmö har stark identitet som kuststad, men låg tillgång till grönska.

Projektplatsen befinner sig strategiskt i gränslandet mellan stad och industri. Omgivande jordbruksmark förblir orörd.

(3) Malmö central och inre kanal sett från muren på Petribron.

STADENS BLÅGRÖNA STRUKTUR

Som över hälften hårdgjord stad med endast runt 13% krontäckning (Malmö stad 2022) och låg tillgång till skogslik naturmiljö är havet och kusten stadens stora naturtillgång. Längs kustlinjen återfinns olika landskapskaraktärer, från total industri miljö i Norra hamnen, hårdare bebyggd rekreativ miljö som i Västra hamnen och Ön till mer eller mindre naturlik miljö, där Ribergsborgsstranden utmärker sig med sitt stora rekreationsvärde. Den vidsträckta sandstranden, de långgrunda vattnen, bryggorna, kallbadhuset, promenadstråken och växtklädda sanddynor skapar en mångsidig miljö. Vattnet kommer in i staden genom kanalerna vid centralstationen, skapar ett flikigt och intressant stadsrum, och bidrar till stadens karaktär som kuststad.

I Boverkets (2023a) riktlinjer för grönplanering är, i enlighet med 3-30-300-regeln, ett rekommenderat längsta avstånd 200-300 meter mellan bostad och olika typer av större grönytor. Hamnparken, en gräsplätt längst ut på Nyhamnspiren som knappast kan betraktas som en tillgänglig rekreativ park, och ligger inom 2 kilometer promenad från Smörkajen. Kungsparken tillsammans med Slottsparken är det närmsta större parkområdet med högkvalitativ grönstruktur och ligger inom 1,5 kilometers promenad.

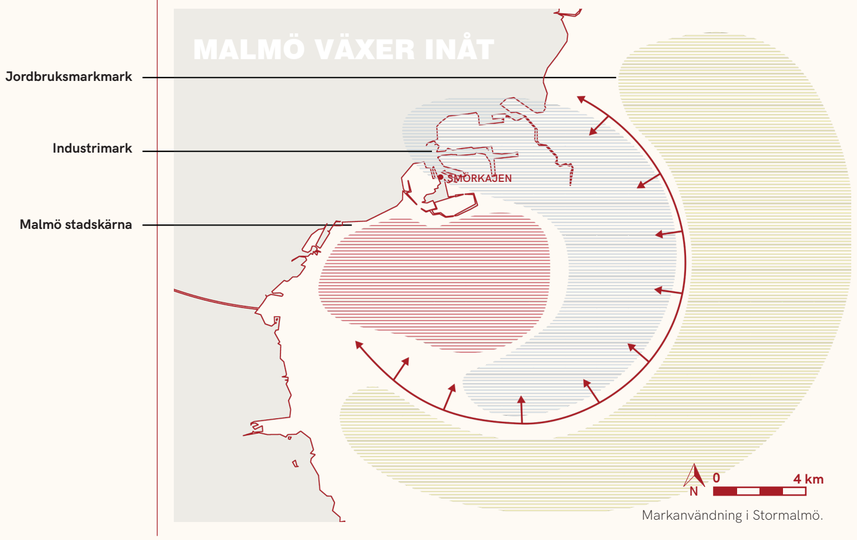

Markanvändning i Stormalmö.

Karaktärer och funktioner på Malmös områden i vattenmiljöer.

Ribergsborgsstranden

(6) Citadellskajen

(5) Slottsparken (cc-bild)

(9) Scaniabadet (cc-bild)

INRE KANALER & BASSÄNGER

1.Nyhamnsbassängen
2.Skeppsbron
3.Centralplan och Östra promenaden
4.Södra promenaden
5.Slottsparken, Kungsparken och Gamla kyrkogården
6.Citadellskajen och Fiskehamnsgatan
7. Varvsbassängen
8. Dockan marina
9.Västra hamnen
10. Sundskajen, Cementkajen och Glasbrukskajen

INSIKTER OCH SLUTSATSER

I projektplatsens placering finner vi en av dess främsta styrka, med potential att förlänga Malmös rekreativa vattennära miljö och där igenom bidra till en kontinuerligt kustlanskap. Samtidigt som ett ytterst urbant och stadsnära område kan utvecklas.

INTILL SMÖRKAJEN IDAG

Det finns bostäder i anslutning till Smörkajen, men framförallt är det universitet och kontorsbyggnader som dominerar. Varvsstaden är under pågående ombyggnation medan Dockan en av de nyaste stadsdelarna med bostäder i området.

Idag avgår krogbåten M/S Tilda från Ångbåtsbron. Världens äldsta ångisbrytare S/S Bore sjösattes 1894 ligger idag förtöjd vid Skeppsbrokajen (Malmö stad 2024c). På andra sidan kanalen ligger två båtar som kan hyras som eventlokaler.

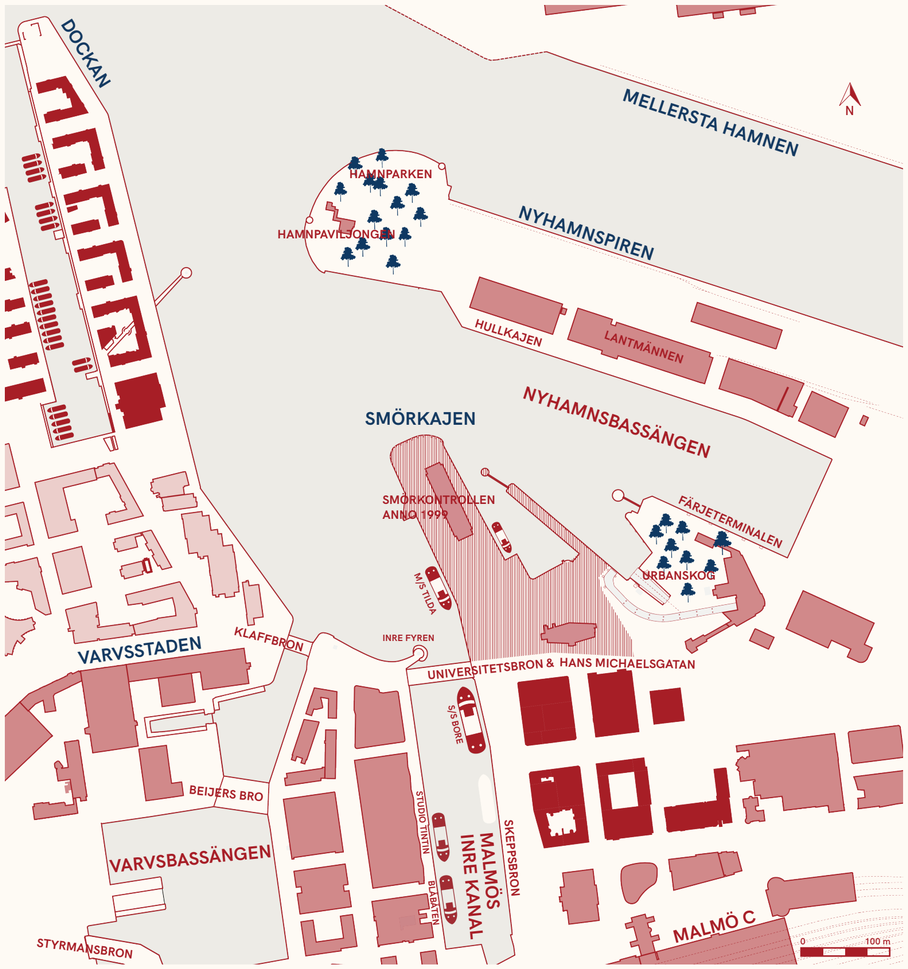

Funktioner i området idag. Datakälla: Lantmäteriet 2019.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Närområdet befolkas idag till störst del av de som arbetar i kontor och verksamheter samt universitetstudenter.

Båtarna är av stor kulturell vikt för kanalens identitet. För att bevara skepp i kanalen behövs ett vattendjupet behållas.

Nu blickar vi bakåt i tiden och frågar oss vad det är som har gjort Smörkajen till den plats vi känner idag?

INTILL SMÖRKAJEN DÅ

Det var på grund av det sillrika vattnet som flertalet byar senare växte fram längs Skånes kust. Sillfisket var i Malmö näst intill en industri under senare delen av medeltiden. Än idag bedrivs småskalig fiskeförsäljning från Banérkajen och är ett starkt signum för forna Malmö. (Malmö stad 2023a)

Nyhamnen har haft en avgörande och långvarig påverkan på stadens utveckling, och har genom olika tidsepoker spelat en betydande roll i både ekonomiska, sociala och kulturella sammanhang. Under flera hundra år har hamnområdet varit en central knutpunkt för världshandeln, där flödet av varor och människor format stadens identitet och bidragit till dess ekonomiska tillväxt. Det var på slutet av 1700-talet som hamnen i Malmö började

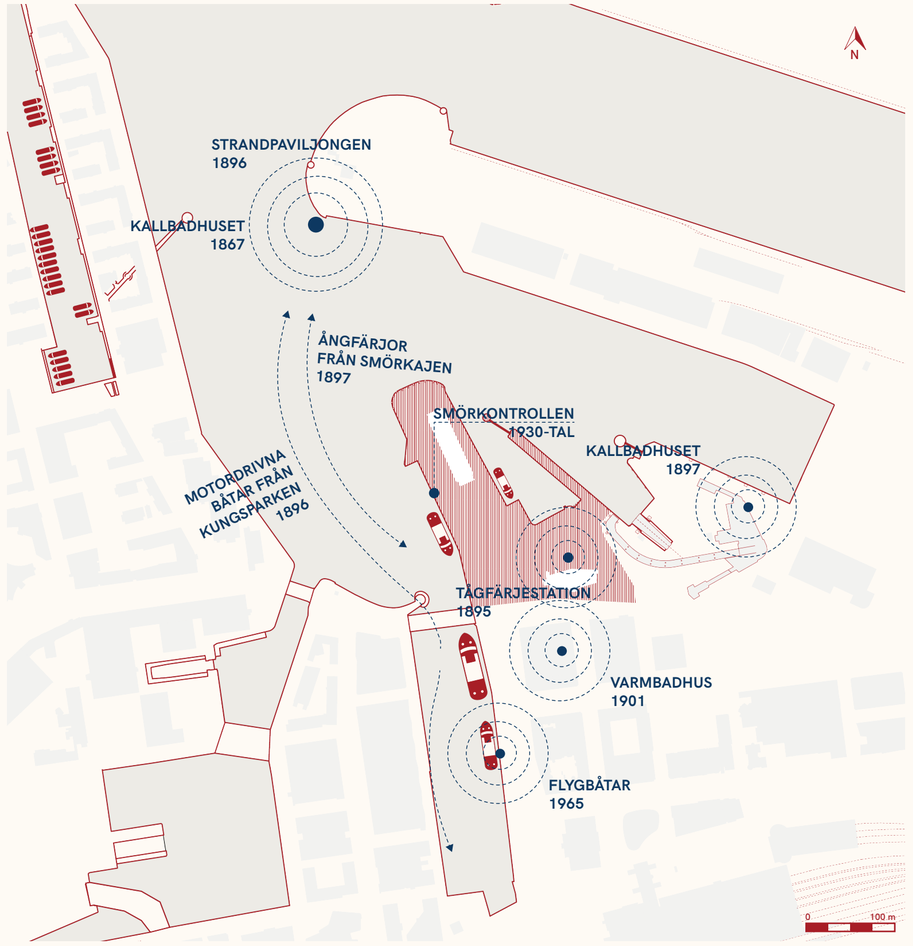

Historiska funktioner i området. De mörkblåa delarna visar hur de gamla funktionerna förhåller sig till dagens struktur som är kartunderlaget.

VIKTIGA HÄNDELSER

Sent 1700-tal började hamnen byggas.

De största förändringarna av hamnen skedde under 1930-talet med stora utfyllnadsmassor och nya byggnader.

Öresundsbron blev klar år 2000 och ersatte färjetrafiken från Nyhamnen.

Kallbadhus och varmbadhus har i olika omgångar funnits i Nyhamnen.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Hamnområdet har genom åren haft flera olika funktioner, men den mest framträdande är Smörkontrollen, som satt stor prägel på platsen. Byggnaden och dess namn är platsens mest identifierbara inslag.

Det finns långa traditioner av bad och rekreation i hamnen även om de knappt märks idag.

byggas och blev i sinom tid stadens kärna för livsmedelskontroll, handel och resande. Vid slutet av 1800-talet blev Nyhamnen en utgångspunkt för den stora emigrationen och blev den näst största avresehamnen för svenskar som sökte efter lyckan utomlands. (Malmö stad 2024a)

I slutet av 1800-talet byggdes ett ångfärjeläge och SJ införde en tågfärgestation för färjor till och från Köpenhamn. På 1930-talet uppfördes Smörkontrollen, en kontrollstation för ägg och mejerivaror. Byggnaden har sedan dess genomgått ombyggnader och anpassats till nya funktioner. År 1965 började flygbåtar trafikera sundet från Skeppsbron, men när Öresundsbron invigdes år 2000 minskade behovet av reguljärtrafik mellan Malmö och Köpenhamn, och flygbåtstrafiken upphörde. (Malmö stad 2024a)

REKREATION I HAMNEN

Trots Nyhamnens industriella prägel har området haft en lång historia av rekreation och bad. Nyhamnens första kallbadhus invigdes redan 1867. Den stora byggnaden i trä stod på pelare en bit ut i vattnet utanför Hans Michaelsensgatan. I början av 1900-talet behövde kallbadhuset flytta för att ge plats åt hamnverksamheten och ett nytt badhus anlades i stället utanför hamninloppet. Det förstördes i en storm 1946. När den tillhörande strandpaviljongen byggdes i samband med den nordiska Industri- och slöjdutställningen 1896 gick små motordrivna båtar från Kungsparken ut till paviljongen. Trafiken ut till paviljongen ersattes sedan av två ångfärjor som utgick från Ångbåtsbron., men slutade gå då ön byggdes ihop med Nyhamnspiren. En ny upplaga kallad Hamnpaviljongen ersatte Strandpaviljongen. (Malmö stad 2024b)

KUSTEN GENOM TIDERNA

Malmös kustlinje har förändrats genom åren i takt med att hamnområdet expanderat genom utfyllnad av mark. Den största förändringen skedde i början av 1900-talet, då Nyhamnspiren och Hullkajen utvecklades och Nyhamnsbassängen skapades. (Malmö stad 2024a)

I samband med Malmö stads planerade omvandling av Nyhamnen, från ett historiskt verksamhetsområde till en ny stadsdel med bostäder, flyttas hamnverksamheten successivt till hamnens nordligare delar. Det möjliggörs genom ytterligare utfyllnad och en konstgjord halvö i Norra hamnen. (Malmö stad 2025a)

Strandpaviljongen 1910. Foto: Rudolf Bellander.

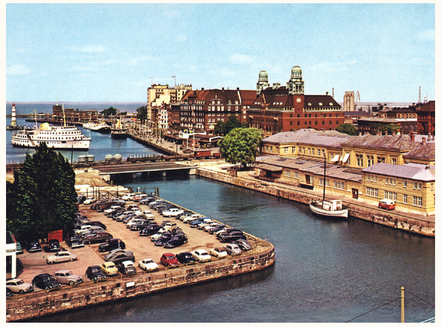

Malmö kanalparti med gamla Tullhuset 1957. Foto: okänd.

Smörkontrollen och Kastrupfärjan 1960. Foto: Gunnar Sixtensson.

Datakälla: Lantmäteriet 1860; 1933; 1958; 1970; 2024).

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Malmös kustlinje har varit i ständig förändring i minst 150 år. Att mark byggts ut i havet och kanaler grävts in i land innebär att kontaktytan mellan stad och vatten ökat.

Ökningen av flikigheten innebär att kusten har en ännu större inverkan på stadsbilden idag vilket följer med möjligheten att tillgängliggöra vattnet.

När vi nu har tittat på Smörkajens historiska kontext för vi blicken vidare och tittar på kommunens egna vision om platsens framtid.

MALMÖ STADS VISION

Projektområdet Smörkajen ingår i en av de tidigare etapperna inom utvecklingen av Nyhamnen. Mellan åren 2018 och 2030 planeras Smörkajen att byggas ut enligt Översiktsplan (ÖP) 2018. Som Malmö stad (2019b) själva beskriver det i fördjupad översiktsplan (FÖP) för Nyhamnen ska Smörkajen sätta ribban för utvecklingen av hela Nyhamnsområdet (Malmö stad 2019a).

Reklampelare för Nyhamnsomvantlingen vid Bylgiahuset.

FRÅN STENÖKEN TILL URBAN SKOG

Det finns tydliga riktlinjer och mål för att Nyhamnsområdets ska bli en grön och hållbar miljö. I FÖP (Malmö stad 2019b) presenteras principer ”... för en grönskande stadsdel med innerstadskaraktär”. Det konstateras att en generös trädplantering är viktig att prioritera i den annars karga och hårdgjorda miljön för att dela in och skapa olika platser i det offentliga rummet. Vegetationen bör vara tålig och typisk för utsatta kustförhållanden.

Vidare planeras plantering av vegetation längs både Skeppsbron och Smörkajen för att skapa en grönskande kaj. Hamnparken ska med hjälp av komletterande trädvegetation bli ett utflyktsmål under hela året och i parken vid den gamla Färjeterminalen planeras vad som kallas en urban skog. Den urbana skogen är en idé som myntades av arkitekt- och konstnärsgruppen Team Layered i arbetet Power of places, i samarbete med ArkDes (Malmö stad 2025a). Det förväntas bli en av Nyhamnens större parker med syftet att undersöka växtmaterial och jordblandningar inför framtidens förändrande klimat, samtidigt som förhoppningen är att ge invånarna en urban och grön oas.

SJÄLVKLAR FÖRLÄNGNING AV STADEN

En broförbindelse mellan Smörkajen och Hullkajen (Nyhamnspiren, se fig.x), spelar enligt Malmö stad (2019) en avgörande roll för att integrera den nya stadsdelen Nyhamnen med innerstaden och är synlig i Malmö stads tidiga visioner.

Smörkajen ska enligt FÖP (Malmö stad 2019b) bestå av en blandad bebyggelsestruktur med bostäder, kontor och verksamheter. För att uppnå en varierad och kontrastrik stadsmiljö vill Malmö stad (2019b) att gaturummet ska bli upplevelserikt och promenadvänligt. Utformningen ska möjliggöra ett lågt bilinnehav, prioritera cykelförbindelser och fotgängarnas rörelsefrihet. Nyhamnen är enligt Malmö stads (2023) senaste översiktsplan utnämnd till en av flera fotgängarzoner, områden där fotgängare ska prioriteras i den fysiska planeringen.

TA VARA PÅ DET HAVSNÄRA LÄGET

Stadens mål för miljöer vid hav och vatten är att ge plats åt aktivitet på och intill vatten, vilket enligt Malmö stad (2019b) kan tillgängliggöras genom en variation i höjdskillnaden mellan vattenyta och kajkant samtidigt som all bebyggelse måste skyddas från höga vattenstånd. Ett av de övergripande målen i FÖP (Malmö stad 2019b) är att förstärka Malmös identitet som kuststad och att ta vara på det havsnära läget. Genom båtburen kollektivtrafik kan områdets marina karaktär förstärkas. Det framförs även visioner om att stärka det marina ekosystemet i havet; ”Den marina miljöns upplevelsevärden och biologiska mångfald ska förbättras genom att exempelvis minska vattendjupet i hamnbassängerna.”

KUSTSKYDD FÖR KLIMATSÄKRING

Boverkets (2022) grundläggande utgångspunkt är att ny bebyggelse ska lokaliseras till områden utan

Infoskylt på Universitetsbron.

översvämningsrisk. Enligt MSBs (2018) beräkningar finns risk för viss översvämning vid den beräknade 100-års och 200-årsnivåerna på +2,23 m respektive +2,28 m vid slutet av seklet, för projektområdet Smörkajen. Hela Nyhamnen ligger i riskzon för total översvämning för beräknad högsta nivå i slutet av seklet på +2,91m, Boverket (2022) påpekar dock att det måste finnas flexibilitet i beslut om riskerna kan hanteras på ett godtagbart sätt.

I Malmö stads (2023b) strategi för kustskydd framgår att stadens bebyggelse ska skyddas långsiktigt mot stigande havsnivåer och översvämningar. Malmö stads plan är att behandla problematiken i Nyhamnen bland annat genom en markhöjning på 3 m.ö.h. i samband med nybebyggelse (Malmö stad 2019b). Däremot åligger det privata fastighetsägaren att skydda egna fastigheter, medan Malmö stad (2023b) planerar övergripande skyddsåtgärder såsom förstärkta kajkanter, stenskoning, och markhöjning. Åtgärder föreslås vara påbyggbara och kunna etappvis utvecklas från ett skyddbehov 50 år. En slussport vid hamninloppet övervägs för att skydda den inre hamnen och stadens centrala delar. Norra hamnens utfyllnaders marknivå uppskattas behöva vara över 4 m.ö.h. för att bidra till Malmös långsiktiga sammanhängande skydd.

Hur olika skyddsåtgäder ska utformas och gestatas menar Malmö stad (2023b) behöver särskilt studeras inför deras etappvisa etablering, men trycker på att utformningen ska bidra till god arkitektur med rekreativa egenskaper och bli ett naturligt inslag i landskaps- /stadsbilden.

Befintligt pump- och dräneringssystem kommer behöva utvecklas för att hantera ökat dagvatten och stigande grundvattennivåer (Malmö stad 2023b.). En 10 meter bred zon mellan kajkant och ny bebyggelse ska reserveras för att möjliggöra framtida kustskyddslösningar.

URVAL AV CENTRALA DOKUMENT:

Översiktsplan, 2018

Fördjupad översiktsplan för Nyhamnen, 2019

Plattform Smörkajen, 2019

Översiktsplan, 2023

Strategi för kustskydd 2025-2125 + Analys av skyddsbehov och utformningsprinciper, 2023

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Smörkajen kan och planeras sätta ribban för omvandlingen av Nyhamnen. Det är därför viktigt att upprätthålla ett helhetsperspektiv under utvecklingen av stadsdelsens alla delar.

För att bemöta Malmö stads vision om Nyhamnen är en broförbindelse mellan Smörkajen och Nyhamnspiren en central åtgärd.

Klimatförändringarnas konsekvenser påkallar kuståtgärder som marknivåhöjning av Smörkajen till +3m för att undvika översvämningar.

Vi förutsätter, utifrån stadens vision, att kvalitativ grönstruktur utanför projektområdet tillkommer.

UTGÅNGSPUNKT

VATTNETS ROLL

För att ta hänsyn till Smörkajens unika läge, omgivet av vatten, utforskas nu relationen mellan människan och vattnet i allmänhet, men i synnerhet havet och dess roll på vår jord.

I SINNET

Kroppen existerar alltid i en historisk, kulturell och social kontext. Den bär på erfarenheter och kunskaper som formar de referensramar genom vilka vi uppfattar vår omvärld. Det handlar både om vad vi medvetet och omedvetet registrerar – men också om det vi inte uppfattar alls. Våra begrepp, föreställningar och förväntningar påverkar vad vi ser och hur vi tolkar det (Elam 2005).

Vi upplever vår omgivning genom våra sinnen. Enligt Katarina Elam (2005), docent vid Högskolan Väst i kultur och språk, har synen en särskilt stark förmåga att ta in information om världen och kopplas ofta till tanke och kunskap, medan hörseln dominerar som kommunikationsmedel. Eftersom både syn och hörsel fungerar utan fysisk kontakt förknippas de ofta med det abstrakta och intellektuella. Detta synsätt har gjort att de övriga sinnena – de som kräver direkt beröring – historiskt sett har värderats lägre. Samtidigt kan synen vara bedräglig. Elam framhåller att känseln är det mest pålitliga sinnet – det vi ser kan ofta bekräftas genom direkt beröring.

Genom historien har vatten fått en stark roll i många kulturer och religioner och fått symbolisera allt från livets föränderlighet till människans litenhet inför naturens krafter, och används för rening, både kroppsligt och andligt (Sveriges radio 2019). Det var havet som födde livet, och kan därför ses som en symbol för livets början (Sultan Sjöqvist 2021).

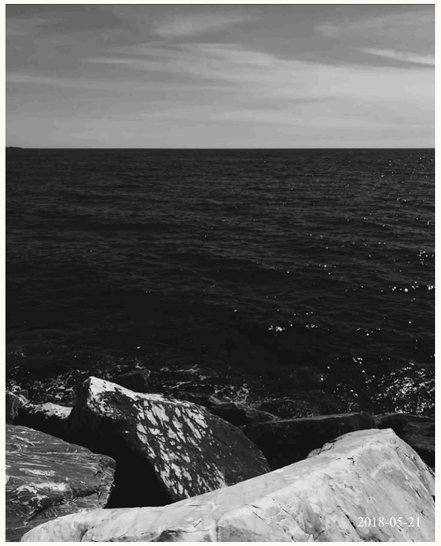

Vidsträckt vy över havshorisonten.

VÅR UPPLEVELSE AV VATTEN

Vatten är inte bara något vi ser och hör – vi kan känna det mot huden och omslutas helt av det, svalkas och värmas. Stilla vatten reflekterar omgivningen och förändras beroende på ljus och landskap; i natten mörkt och djupt, på dagen vitt kristallklart eller brunt grumligt. När vatten sätts i rörelse kan det dåna kraftfullt, porla melodiskt eller droppa klingande. När det samlas i stora volymer och bildar hav, kan de vidsträckta vyerna betraktas och skapa en sinnesstämning av oändlighet.

Vattnets form är fascinerande föränderlig och växelverkan mellan det fasta, flytande och gasformiga tillstånd, skulle kunna ses som en spegel för människans existens och en symbol för förändring. Vi vet mycket lite om vad som döljer sig under ytan och havet kan kännas både mäktigt och mystiskt, en plats vi aldrig helt kan kontrollera eller förstå. Djupt vatten skulle kunna representera de delar av vår existens som vi inte helt kan kontrollera eller förstå, det undermedvetna, känslomässiga stormar eller livets outgrundliga dimensioner. Det kan ge oss en påminnelse om vår litenhet inför det större, men också vår plats i ett ekosystem. Som varje droppe påverkar havet, påverkar våra handlingar helheten, betonar mänskligheten ansvar för planetens välbefinnande.

”Där vandrade hans hav förbi våg på våg, fräsande och överdådigt, lugnt och våldsamt. Pappan slätade ut sina alla sina funderingar, han bara levde helt och hållet, från svansspetsen ända ut i öronen.” Pappan och havet - Tove Jansson (1965)

HAVSMEDVETENHET

Över 70% av jordens yta är täckt av hav (FN 2015) och vattnet har genom historien haft en stor betydelse för vårt sätt att leva. Vi behöver det för att dricka, odla mat och transportera både oss själva och varor. Genom historien har människor bosatt sig nära vatten, och längs Skånes kust växte många byar fram tack vare de sillrika vattnen (Malmö stad 2023). I städerna fyller vatten många funktioner – från kanaler och åar till dagvattenrännor och hav. Det är både en praktisk resurs och en källa till rekreation, men kan också förstöra det vi byggt upp genom kraftiga oväder och havsnivåhöjningar. Vattnets livsavgörande karaktär bildar ett ofrånkomligt och universellt band mellan människan och vattnet, som oavsett form skapar starka sinnesupplevelser (Sim 2019). Men även om någon slags relation till havet är en allmänmänsklig sak, saknas allmänt kunskap och förståelse för havets påverkan på oss människor och hur vi påverkar havet. Havet hotas idag av överfiske, nedskräpning, föroreningar, försurning och övergödning, som leder till att livet i havet dör ut (FN 2015). För att vända den negativa utvecklingen av havets tillstånd har FN (2015) prioriterat hållbarhetsmål gällande havet till 2030 (mål 14). För att uppnå dessa måste vi förstå grunderna till hur havet fungerar och ta hållbara, kunskapsbaserade beslut i utformningen av kustmiljöerna. Vi måste vara havsmedvetna. Sju principer har tagits fram av FN som grundläggande för vad man behöver förstå:

1. Jorden har ett enda stort hav med många egenskaper.
2. Havet och livet i havet formar jordens egenskaper
3. Havet har ett stort inflytande på väder och klimat.
4. Havet gör jorden beboelig.
5. Havet stöder en stor mångfald av liv och ekosystem.
6. Havet och människan är ofrånkomligen sammankopplade
7. Havet är i stort sett outforskat

Stilla bassäng reflekterar det byggda.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Havet och människan är ofrånkomligen sammankopplade. Den långa tradition av människans relation till vattnet både kulturellt, filosofiskt, estetiskt och tekniskt, yrkar på att hänsyn bör tas till våra sinnesupplevelser vid gestaltning.

Vattnet har genom människans tid på jorden alltid styrt var vi bosätter oss och kommer att fortsätta påverka människan i framtidens Malmö med genom utvecklingen av Nyhamnen.

Nu har vi konstaterat att vattnet har stor inverkan på vårt sinne, kultur och miljö - men att vi behöver veta lite mer. Vi behöver gå ner i vattnet och se hur livet påverkas av vad som händer i gränslandet mellan hav och land - och se vilka möjligheter det finns för att tillgängliggöra vattenmiljön.

DET GODA LIVET VID VATTNET

I ett EU-finansierat projekt från Blue Health (Vert, C. et al. 2020 konstaterar miljöpsykologer att närheten till vatten påverkar vårt välmående genom en ökad fysisk aktivitet och ökade sociala interaktioner. Undersökningen visar på att bara små korta promenader i vattenmiljö ökar människors humör och psykiska välmående jämfört med att promenera i endast stadsmiljö. Sim (2019) menar på att möjligheten till bad direkt i den täta urbana staden skapar möjlighet att knyta an både psykiskt och fysiskt till omgivningen. Det kan bli en plats för alla typer av människor att mötas i en lekfull naturmiljö under förutsättningslösa förhållanden.

För att invånarna ska kunna nyttja vattnet spelar landskapsarkitekter och stadens planerare en viktig roll i att både tillgängliggöra och förvalta de blåa strukturerna. Trots att det finns gott om mer naturliga kustmiljöer i och runt Malmö är exempelvis Sundpromenaden i Västra hamnen ett levande exempel på att även den urbana upplevelsen av natur kan vara lika attraktiv som de mer vilda. Hit kommer folk för att promenera, ta en paus och blicka ut över sundet eller lägga sig ner och sola på de mer skyddade gräsytorna i Daniaparken. En gratis och socialt inkluderande aktivitet som bringar semesterkänsla i vardagen och mervärde till det urbana livet under årets varma dagar. Vattnet kan också hysa fler rekreativa aktiviteter så som bland annat paddling,

Ribergsborgs kallbadhus.

surfing och fiske.
Vattnet erbjuder även kvaliteter under vintern så som kallbad och bastubad. Är det tillräckligt kallt kan det även fungera som skridskobana. Överläkare och professor Hans Hägglund (Uppsala universitet 2024) har sammanställt forskning från flertalet studier där det påvisas att bastubadande har positiva effekter på hälsan, likt klassisk konditionsträning minskar risken för hjärt- och kärlsjukdomar även hos den som badar bastu, med exponentiell ökning ju fler gånger i veckan man badar. Bastubadarna upplever även själva att de mår bättre och är gladare (ibid.).

Offentligt bad Sandkaj vid Göteborgs plads i Köpenhamn.

I Finland finns en välkänd och långvarig tradition av bastubadande, något vi även hittar på centrala platser i Norge och Danmark; både i hamnen intill operahuset i Oslo där invånarna kan bli årsmedlemmar i Oslos Bastuförening för 500 nkr (2025), samt flera föreningar och offentliga bad längs kanalerna som löper genom Köpenhamn. Även Göteborg finns exempel som Jubileumsbadet som är allmänt tillgängligt och helt kostnadsfritt. I Malmö finns endast Ribergsborgs- och Sibbarps kallbadhus som båda tar högre engångsavgifter.

LIVET UNDER YTAN

I Öresund möts bräckt vatten från Östersjön med saltare vatten från Kattegatt, vilket gör Öresund till en speciell havsmiljö med hög artrikedom (Helsingborgs stad och Landskrona stad 2017). I havet finns olika biotoper som utgör habitat för olika organismer. En viktig biotop längs kusten är Sjögräsängar, där Ålgräs är den dominerade arten (Naturvårdsverket 2018). En vanlig kustbiotop är också musselbotten där musslor ansamlas på havets botten.

Biotoperna bidrar med viktiga ekosystemtjänser. Liksom grönområden på land, lever undervattensgrönskan genom fotosyntesen och 70% av jordens syre produceras av havet (Marint kunskapscenter 2017). Det gör livet i vattnet helt avgörande för syreproduktionen i luften som vi andas - man kan säga att vartannat andetag är producerat i havet. Samtidigt lagras koldioxid och andra förorenande ämnen i växten (ibid.). Musslor har likt vegetationen en viktig ekologisk funktion som vattnets renare genom sin stora filtreringskapacitet av näringsämnen som därmed förebygger övergödning (Naturvårdsverket 2018). Stor del av botten i Öresund består av mjuk och sandig lerbottnar (Helsingborgs stad 2017). Förutom kemiska funktioner verkar undervattensvegetation stabiliserande för bottensediment och lugnar vågkraften och som hem för andra organismer (Marint kunskapscenter 2017).

ATT FORMA HAVSMILJÖN
PÅ BOTTEN

Till fördel för sjöfart och industriell hamnverksamhet har kustremsan i norra Malmö rationaliserats, marken fyllts ut, kanterna stadgats upp och de grunda delarna av havsbotten eliminerats. Olika arter lever på olika djup, men där botten är för djup når solen inte ner, som är en förutsättning för att fotosyntesen ska ske. De djupa bassängerna inramade av raka kajkanter och bottensediment som utfaller förorenat av industriverksamheten förändrar helt biotoperna som naturligt finns längs kusten och gör platsen obeboelig för annars naturliga arter. För att återskapa det marina ekosystemet i hamnen måste dels den kontaminerade botten hanteras, dels omgestaltas till att spegla de naturligt förekommande biotoperna. (Marint kunskapscenter 2017).

Hösten 2023 stod arbetet klart med att återskapa havsområdet i Södra Varvsbassängen, ett projekt av Malmö stad tillsammans med Marint kunskapscenter. I samtal med Michael Palmgren (2025), grundare av Marint kunskapscenter i Malmö, berättar han om projektets delar:

Angående föroreningarna kan olika metoder användas för att sanera botten. Eftersom botten av hamnen i Malmö inte har haft något rikt ekosystem (en del blåmusslor och havstulpaner återfinnes innan projektet), överstiger inte fördelarna de ekonomiska kostnaderna och avfallsfrågan med att finsanera bort föroreningarna från botten. Istället valde man att kapsla in botten med nya lager sediment och i och med det, höja botten till ett djup där sjögräs och alger kan etablera sig.

Botten anlades från runt 7 meters havsdjup till 4 meter i olika lager av sediment som stänger inne föroreningarna. Längst ner ligger ett lager Makadam som syftar till att stabilisera det kontaminerade bottensedimentet, varpå ett tjockt lager lermorän ligger som ett täckande lock. Längst upp ligger ett lager av sjösand. Det mesta material kunde hämtas som spill från andra projekt i Öresundsregionen. Man uppförde även runt 10 stycken rev, varav ett allmänheten fick vara med att skapa genom att tillsammans slänga ner stenar från kajen, där blåstång, musslor och alger kan etablera sig. Insatsen med konstgjort rev fungerar även i pedagogiskt syfte för att synliggöra det djur och växtliv som finns i havet.

Efter anläggningen skedde ingen plantering, utan projektet förutspådde att anläggningen skulle räcka för att arter skulle kunna etablera sig naturligt. I uppföljningen kunde man se att arter etablerat sig i en hastighet som forskarna har svårt att förklara, och i oktober 2024 var bassängen en äng av ålgräs och rödalger. Palmgren poängterar att det är variationen av hårda och mjuka delar och olika djup som gör projektet framgångsrikt. (Palmgren 2025)

INTILL KANTEN

De skarpa släta kanterna som generellt karaktäriserar kajen är konstruerade utefter funktion och saknar de skrymslen som djur och växter naturligt etablerar sig och söker skydd i. I hamnbassängerna är vågenergin stor och skapar en turbulent miljö som arter har svårt att hålla sig fast i (Helsingborg stad 2023). För att ge bättre förutsättningar för det marina livet i hamnen behöver kanten brytas upp och en variation av material och hålrum skapas för att bryta vågor och skapa platser i en lugnare miljö.

Vid konstruerad kust kan glasis, en typ av stenmur byggd längs kusten, fungera som ett effektivt skydd mot vågornas kraft och skapa fina livsmiljöer (se fig. 3). Längre ut i vattnet kan vågbrytare placeras för att ytterligare minska påverkan från vågor (se fig.4). Dessa kan vara större stenar som antingen inte når hela vägen upp till ytan eller som synliggörs ovan vattenytan, med en sluttande profil för att fördela vågenergin bättre och skapa en mer gynnsam naturlig livsmiljö. Om man vill behålla funktionen eller uttrycket av kajen kan strukturplattor med hålrum i fästas på väggen under vattnet. Om en ny vägg byggs kan

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Havet hyser plats för många reakreativa aktiviteter som bidrar till bättre hälsa. Bastu och kallbad tillgängliggör vattnet året om.

Att nyttja havet ska inte bli en kostnadsfråga, när vi gestaltar stadens utomhusmiljöer ska olika fyskiska ingrepp tillåta olika typer av aktiviteter.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Havet och människan är ofrånkomligen sammankopplade. Men det är inte bara människan som är beroende av havet. För att skapa en livskraftig miljö och återställa den naturliga biotopen vid Malmös kust behöver sturkturerna under och intill vattenytan göras mer dynamiska och havsbotten behöver ẞhöjas.

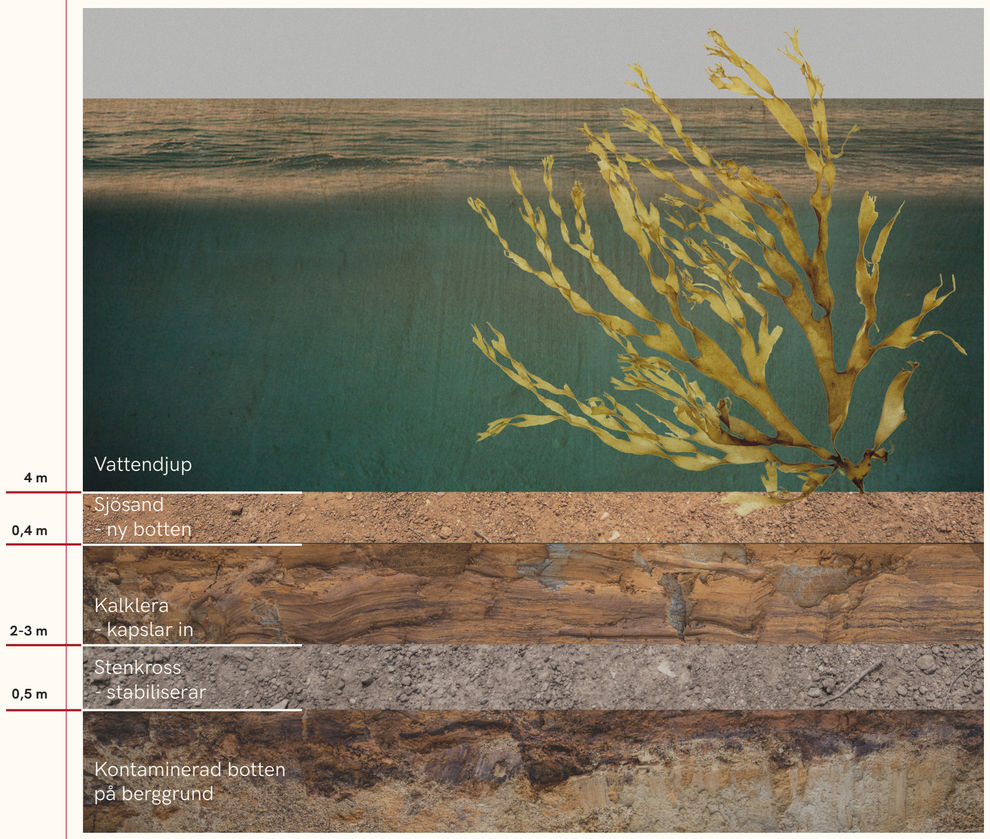

Figur 1. Exempel på ny uppbyggnad av havsbotten baserad på projektet i Varvsbassängen.

exempelvis så kallade building blocks skapa ytor och utrymmen för djur och växter att leva. (Helsingborgs stad 2023)

Branta kajkanter och djupa bassänger är inte bara ogynnsamt för det marina livet, det skapar även en barriär och säkerhetsrisk för människors aktivitet i och vid vattnet. Genom att gestalta om vattenbrynet kan avståndet till vattnet minskas och uppmuntra till mänsklig aktivitet. Byggda element kan vara slänter, ramper, trappor, flottar, bryggor eller flytande promenadstråk. (Helsingborgs stad 2023)

För att skapa en mjukare övergång till vattnet och förbättra tillgången till havet kan en sänt anläggas. Med en sluttning minskar det plötsliga djupet och gör det enklare för människor att nå vattnet, samtidigt som det ger bättre förutsättningar för djur och växter vid strandkanten. (Helsingborgs stad 2023)

Stranden är den naturliga gränszonen mellan hav land. Det är både en viktig naturmiljö och en lättillgänglig social och avkopplande rekreationsmiljö. Även på vegetetationsfria sandbottnar växer små alger som är mat till andra organismer i vattnet. (Helsingborgs stad 2023)

Bryggan ger möjlighet att komma närmare vattnet och underlättar aktiviteter som bad och fiske. Under bryggorna kan det installeras anordningar som skapar skydd och fästmöjligheter för olika arter, exempelvis fiskhotell. Samtidigt skuggar bryggan bottenvegetationen, vilket kan hämma dess tillväxt. För att motverka detta kan fönster integreras i bryggkonstruktionen för att släppa in mer ljus och främja växtlivet. (Helsingborgs stad 2023)

Flytanordningar och konstgjorda öar i vattnet – flytande habitat, kan stödja ekosystemen både över och under ytan. Det kan vara som en flytande våtmark med plantering vars rötter skapar en gardin under vattnet som fungerar som naturlig livsmiljö och bidrar till bättre vattenkvalité. Ovan jord kan planteringen stärka pollinatörer och bidra till upplevelsevärden från land. Även konstinstallationer i vattnet skulle kunna agera både som en konstruerad livsmiljö samt

SLÄNT

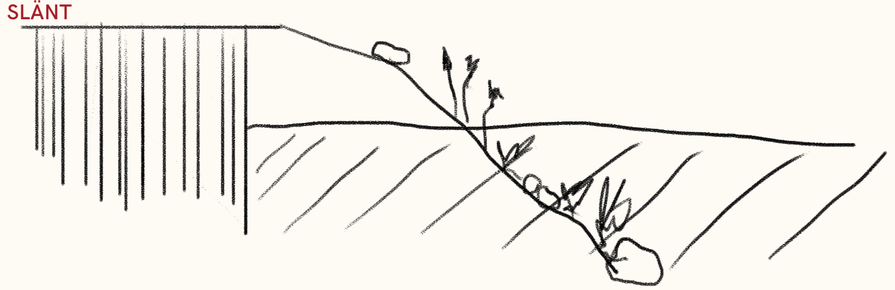

Figur 2. Slänter skapar mjukare övergång.

GLACIS

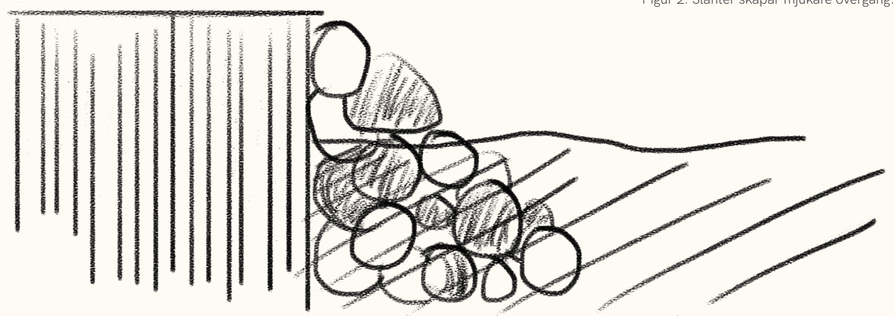

Figur 3. Glacis skapar håligheter.

VÅGBRYTARE

Figur 4. Vågbrytare skyddar mot höga vågenergier.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Insatser som släntbildning vid vattenbrynet kan tillgängliggöra vattenmiljön för både människor och växt- och djurliv. Även flytande anordningar som bryggor kan utformas på ett sätt som också är gynnsamt för ekolivet i vattnet.

UTGÅNGSPUNKT

ATT FORMA STADEN

Vi stiger upp från vattenbrynet och för blicken bort från havet in mot staden. Malmö ska i första hand ska växa inåt. Vad är det som säkerställer en trivsam livsmiljö i den täta staden och hur ska vi tänka när vi planerar den?

DET NATURLIGA VARDAGSRUMMET

Förtätning ses numera som det hållbara sättet att utöka staden, där Malmös översiktsplan (2023c) till stor del handlar om hur Malmö ska utvecklas inåt för att bemöta befolkningsökningen. Enligt Boverkets idéskrift *Bygg tätt rätt* (2016) handlar förtätning som del i hållbar stadsutveckling inte bara om att bygga fler bostäder eller placera husen tätt i centrala delar av staden, utan om möjligheten till den förhöjda livskvalité som kan uppnås av den täta stadsmiljön. Den typen av stadsbyggande har kapacitet att samla ett brett utbud av kultur, verksamheter och arbete. Det är alltså närheten mellan boende och aktiviteter som är den största trivselfaktorn för att välja livet i staden, vilket förutsätter att närmiljön också erbjuder ett varierat utbud av tjänster, aktiviteter och bekvämligheter.

I och med förtätningen blir tillgången till kvalitativa utomhusmiljöer allt viktigare (Naturvårdsverket 2024). Att vistas utomhus aktiverar våra sinnen, vi kan känna vinden mot huden, höra fåglarna kvittra, se månen speglas i vattnet. Samtidigt skapas rum för aktivitet, socialisering och grund för gemensamma upplevelser, vilket i förlängningen stärker den sociala sammanhållningen, men också en gemensam förståelse för naturens krafter och konsekvenserna av klimatförändringarna (Sim 2019). Med dagens allt mer stillasittande vanor är det ur ett folkhälsoaspekt viktigt att våra utemiljöer tillgodoser en nära och lättillgänglig natur som gör det enkelt att vistas ute i, för att exempelvis ta promenader eller enbart återhämta sig i solen (Naturvårdsverket 2024).

Ljuset och luften kommer in mellan och arkadens pelare och skapar en bro mellan inomhus och utomhus i Köpenhamn.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

För att den förtätade staden ska fyllas med olika aktiviteter måste den besitta ett brett utbud av tjänster. Utemiljön behöver i sin tur främjar det breda utbudet med fysika platser såsom torg, stråk och parker som människan vill uppehålla sig i.

NÄR UTE BLIR INNE

För att främja utevistelse, sociala möten och nya sinnesupplevelser behöver vi noggrant utforma vår omgivning. Enligt Sim (2019) är det avgörande att göra det enkelt och inbjudande att lämna det bekväma inomhuslivet, så att vi inte enbart stannar inne av vana eller brist på attraktiva utomhusmiljöer.

I den optimala staden kan vi genom genomtänkt stadsplanering minimera negativa klimatpåverkande effekter. Exempelvis kan strategiskt utformade byggnadskroppar, vinklade fasader och vegetationsbeklädda ytor bidra till att dämpa vind (Sim 2019), minska stadens ljudnivåer och reducera slagskuggning (Boverket 2016). Detta skapar mer behagliga, lugnare och varmare platser där människor trivs och gärna vistas längre. Samtidigt kan mellanrummen skapa mer komplexa ytor. Ett monotont och förutsägbart stadslandskap kan upplevas som tråkigt, medan en varierad utformning av stråk, former och kanter ger en mer upplevelserik stadsmiljö (Dee 2001). En annan viktig faktor för att uppmuntra människor till utomhusvistelse handlar om hur vi skapar en enkel och smidig pendling mellan inne och ute. Här spelar husfasadens utformning roll. Ett tak som sticker ut och skyddar från väder och vind fungerar som en skyddande bufferzon mellan det inre och det yttre. Små arkitektoniska inslag, som trappor, balkonger och arkader, kan göra det lättare och mer lockande att lämna huset och tillbringa tid utomhus. (Sim 2019).

Ett exempel är området Bo01 i Västra hamnen, vars plats har flera likheter med Smörkajens läge. Den direkta närheten till havet erbjuder en spektakulär miljö men liksom Smörkajen är Bo01 placerat i ett extremt väderutsatt läge. För att handskas med detta problem jobbade arkitekten Klas Tham till Bo01 med att bryta upp det klassiska rutnätet i mindre delar och vrida till dom, på så sätt stängs det angränsande hårda havsklimatet ute (Svensk Byggtjänst & Stadsbyggnadskontoret i Malmö 2001). Kvartersuppbyggnaden skapar en mängd olika rumsliga upplevelser, från det mest privata till helt offentliga. Det ständigt förändrande miljöerna skapar en nyfikenhet på vad som finns längre fram. Boende, besökare och bilar delar på större delen av

Markmaterialet och gaturummets mindre rationella utformning petar ner bilen i gatans hierki. Bo01.

Fasaderna bryter farten och skapar lugn i området innanför men spänning i vägen där emellan. Havet utanför speglas i fönstren. Bo01.

Gradvisa bufferzoner mellan gaturummets skalor, skapar plats för annektering av gatan. Bo01.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Genom en välkomnande atmosfär i övergångszonen mellan inne och ute, kan vi bygga städer som inte bara skyddar oss från väder och vind, utan också uppmuntrar till fler spontana möten och nya upplevelser i det offentliga rummet.

Konkreta lösningar som varierad bredd mellan olika gaturum, arkader och olika nivåskillnader kan skapa flexibla gränser mellan offentliga och privata platser.

den allmänna marken. Men även om bilar får köra på många ställen finns det fler alternativ som är mer logiskt än att köra in på gatan. Avsaknaden av bilar skapar en trygghet att använda hela gatan som fotgängare.

DEN BLÅGRÖNA INFRASTRUKTUREN

Historiskt sett har människor utvecklat starka känslomässiga band till träd och natur (Sjöman & Slagstedt 2015). Trots detta har grönska inte alltid varit en självklar del av stadsplaneringen. I Sverige började träd främst användas som dekorativa inslag i stadsmiljön först på 1700-talet, och det var även då den första planteringen på offentlig mark i Malmö dokumenterades (ibid.). Trots trädens välkända fördelar har de ofta fått stå tillbaka till förmån för andra samhällsstrukturer. På senare tid har dock värdet av grönska fått ökad uppmärksamhet, både som en del av blågröna lösningar och som en hälsofrämjande faktor i stadsmiljön.

Idag är tillgången till olika typer av utomhusmiljöer och naturupplevelser en viktig faktor för invånarnas välmående (Naturvårdsverket 2024). När stadens utrymme är begränsat finns dock en risk att exploatering sker på de få kvarvarande grönytor som inte anses ha ett högt kulturellt värde (Boverket 2016). Boverket (2016) betonar att det i sådana fall är viktigt att väga miljövinsten av en tätare stad – där fler går, cyklar och reser kollektivt – mot förlusten av grönytan som rekreationsområde och del av stadens klimatanpassning.

En av de största utmaningarna med klimatförändringarna är ökningen av extremväder och intensiva regn (IPCC 2023). I den hårt bebyggda staden har vattnet svårt att infiltrera marken, vilket leder till ökad risk för översvämningar. På asfalterade ytor samlas regnvatten och måste ledas bort genom dagvattenbrunnar i ett tredelat avloppssystem. Dagvattnet innehåller föroreningar, såsom övergödande ämnen och bakterier, vilket påverkar det marina ekosystemet och kan vara skadligt för både människor och andra organismer (Helsingborgs stad 2023). Ett särskilt problem uppstår vid intensiva regn då trycket på avloppssystemet blir för högt och bräddning sker, vilket leder till att förorenat vatten släpps ut i havet och försämrar badvattenkvaliteten (VA Syd 2025).

För att motverka dessa negativa effekter och bevara de värden som blågröna infrastrukturer erbjuder, blir det avgörande att integrera grönplanering i stadsutvecklingen (Boverket 2023a). Om träd planteras på asfalterade ytor kan behovet av teknisk hantering av dagvatten minska med upp till 60 % (Naturvårdsverket 2017). Grönytor kan också utformas för att hantera stora vattenmängder, exempelvis genom dagvattenparker eller regnbäddar. Till skillnad från traditionella avloppssystem kan dessa lösningar inte bara lagra vatten utan även rena det innan det infiltreras i marken och når grundvattnet (Naturvårdsverket 2017).

Vädertåliga Pinus nigra har planterats vid Dragörkajen.

Samt Crataegus orientalis vid Dragörkajen.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Utförlig blågrön planering minskar trycket på avloppen och därmed risken för kostsamma översvämningar och bräddningar.

Liksom vattnet har vegetation stark påverkan på vårt sinne. Människor mår bättre både psykiskt och fysiskt av att ha lättillgänglig grönska i olika former.

Bo01. Siktlinjer som tillåter blicken att vila på olika djup och hjälper betraktaren få en känsla för avstånd och orientra sig med hjälp av Malmös kända landmärke Turning torso.

Vi har nu gått igenom hur en trivsam livsmiljö i staden ser ut både för oss som människor och för djur och växter. Vi har också relaterat kunskapsläget till några exempel runt om i Malmö. För att ytterligare befästa informationen behöver vi relatera den till fler fysiska miljöer och och samtidigt kanske få än fler insikter.

(4) Badevigen. Bostäder och små verksamheter möter ett urbant allmänt tillgängligt strandbad framför industribyggnader som vittnar om områdets omvandling från industri till boplats.

VI BESÖKTE:

1. POLITITORVET
2. KALVEBOD BOLGE
3. ISLANDS BRYGGE
4. BADEVIGEN
5. TEGELHOLMEN
6. ORIENTKAJ
7. FORTKAJ
8. SANDKAJ
9. HAMBORG PLADS OCH ÅRHUSGADE
10. OPERAPARKEN

Karta över Köpenhamn och platsbesöken av de vattennära miljöerna som gjordes under fältstudien i Köpenhamn den 17e december i ordningen 1- 10.

KÖPENHAMN SOM INSPIRATION

Att bygga ny stadsstruktur på gammal industri- och hamnmark är ingen ny företeelse. 2023 utsågs Köpenhamn till världens arkitekturstad av FN-organisationen Unesco. Under de senaste decennierna har staden genomgått en omfattande förändring, där gamla hamnområden och industriområden omvandlats till attraktiva bostads- och affärskvarter. Med omfattande cykelvägar, broar enbart för cyklister och ett starkt fokus på hållbarhet är staden en föregångare inom grön stadsutveckling (SVT 2024).

Som Malmös närmsta storstad med en ledande roll inom storskaliga exprimentiella lösningar för hållbar stadsutveckling, motivers ett besök i staden. Vi besökte därför olika stråk och platser längs kanalen som hyser relativt nybyggda urbana vattennära bostadsmiljöer på föredetta hamnmark, för att se vad vi kan ta med oss inför gestaltning i Nyhamnen.

(5) Tegelholmen. Bakdörrar direkt ut i kanalen blir som ett alternativ till en trädgård eller altan/balkong. Surfbrädor och båtar ligger töjda och visar på invånarnas användning av vattnet.

(2) Kalvebod Bolge.

(2) Kalvebod Bolge. Mötet mellan den storskaliga stadsstrukturen och kanalen mjukas upp genom nivåer i trämaterial. Trappen gör att man kan komma precis intill vattnet och bredden på den är inte större än att en människa kan gå utan problem. Anslut dig till det allmänna badet och betrakta lugnt staden från bastun, ta ett dopp eller passera och betrakta aktiviteten på håll.

(3) Islandsbrygge. Bevarade strukturer från hamnverksamheten tillför spänning till stadsbilden och påminner om svunna tider, får en att minnas och knyta an till staden i utveckling.

(9) Århusgade. Äldre arkitekturstil har kompletterats med modern påbyggnad på ett hänsynsfullt sätt.

(7)Fortkaj. Den röda stegen länkar ihop husets röda tegel ner i vattnets spegling. Kajens blottade funktionella konstruktion konstraterar mot det mjuka vattnet. Tallens siluett och mörkgröna barrklädnad ger grönska mot fasadem även under vintern och klarar av att leva i detta utsatta läge.

(7)Fortkaj. Ett nedsänkt trädäck för en närmare vattnet.

(8)Århusgade. Cykelparkering på genomsläppligt material.

(7)Fortkaj. Ett träd kan användas som ett riktmärke för en funktion.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Genom ett upprepat och kontinuerligt materialval lugnas platsen ner och fokus kan läggas på omkringliggande delar, så som vattnet.

(1) Polititorvet. Träden och nivåskillnaderna skapar kontraster till den hårda betongytan vid Polititorvet.

(3) Islands brygge. Vad gömmer sig bakom kullen?

(9) Hamborg plads. Färg och mönster som för tankarna till havet.

(10) Operaparken. Materialmöten längs kajkanten mjukar upp den uppbyggda marken.

(7) Fortkaj. Pinus, Aster, Festuca & Nepeta återfinns i torktåliga planteringar.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Genom markmaterial kan unika mönster skapas, även med vegetation kan en rytm skapas.

(9) Århusgade. Röda toner i stenfasader ger ett varmare intryck i den hårgjorda miljön.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Små saker kan göra stor skillnad, ett färgglatt hus eller en liten sittyta intill fasaden.

(7) Fortkaj. En mycket smal trätrappa visar på platseffektiv användning av det smala gaturummet och samspelet mellan det privata och det offentliga.

(10) Operaparken. Slipad gatusten skapar en tydligt rutmönster.

(8) Sandkaj. Den varierandearkitekturen låter blicken vandra mellan olika djup och skapar växlande siktlinjer.

INSIKTER OCH SLUTSATSER

Trots att många olika former möts på en och samma plats medför det svängda gaturummet en följsamhet som i förlängningen gör platsen enhetlig.

HUR TER DET SIG I VERKLIGHETEN?

I Köpenhamn finns flertalet exempel på hur konstruerade naturmiljöer på ett självklart sätt smälter in i den annars stora och ytterst urbana staden.

Vid Badevigen (4) möter låga bostadshus en slingrande sandstrand och i bakgrunden tonas skorstenar och industribyggnader upp, ett av flera exempel från denna kontrastrika stad.

Upplevelsen av vattnet varierar längs hela stråket vid Sandkaj (8), stundtals öppas promenaden upp med trappsteg ner till vattnytan medan andra partier kantas av skyddande stenar. Oavsett om havet bjuder in till bad eller inte, är det kalla vattnet ständigt närvarande på olika sätt.

I en stor stad får vi inte glömma bort detaljerna, i det lilla finns det stora. Köpenhamn gjorde oss påminda om hur materialmöten, texturer och små arkitektoniska inslag kan omvandla en plats från att enbart vara funktionell till att bli en inbjudande och trivsam utemiljö.

Gestaltade miljöer kan givetvis te sig olika beroende på det omkringliggande landskapet, men genom att utforska konkreta lösningar väcks en förståelse för vad som är möjligt.

DEL TVÅ

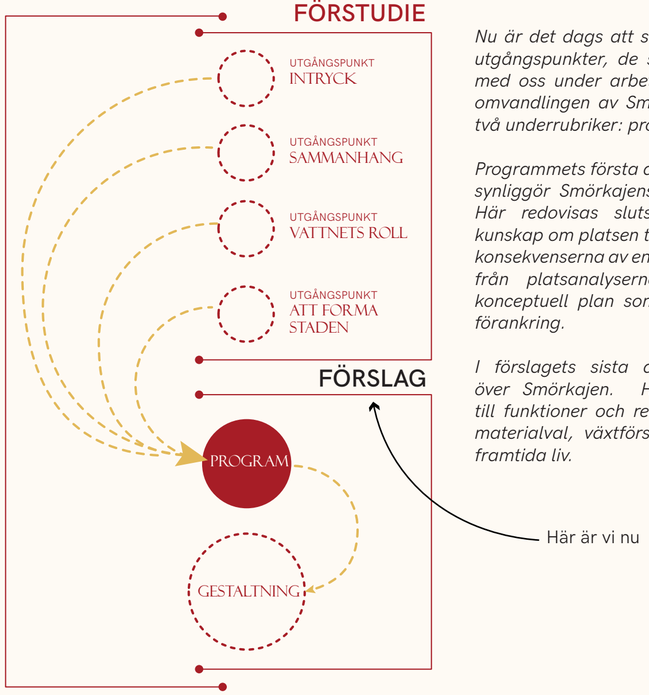

Nu är det dags att sammanställa förstudiens fyra utgångspunkter, de slutsatser och insikter vi tagit med oss under arbetets gång och koppla det till omvandlingen av Smörkajen. Avsnittet mynnar ut i två underrubriker: program och gestaltning.

Programmets första del består av platsanalyser som synliggör Smörkajens problem och dess potential. Här redovisas slutsatserna från vår förvärvda kunskap om platsen tillsammans med de förväntade konsekvenserna av en gestaltad Smörkaj. Potentialen från platsanalyserna synliggörsdärefter i en konceptuell plan som ger kvalitéerna en rumslig förankring.

I förslagets sista del presenteras gestaltningen över Smörkajen. Här konkretiseras kvaliteterna till funktioner och redovisas i rumliga propotioner, materialval, växtförslag och visionen för platsens framtida liv.

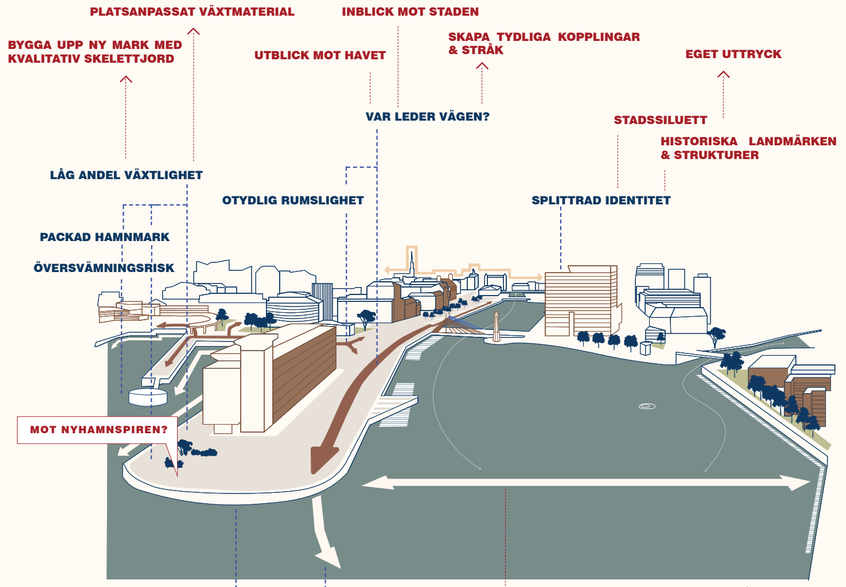

Analys över problem och potential på platsen.

LEGEND

Problem

Potential

Möjlig förändring

PROGRAM

FRÅN HAMN TILL STAD

Omvandlingen från gammalt hamnområde till ny stadsdel för med sig både problem och potential. Förändringen innebär att platsens tidigare funktion ersätts av något helt annat. Det ställer höga krav på välgrundade och genomtänkta lösningar för att skapa en trivsam boende- och besöksmiljö. Samtidigt bär platsen på en stark karaktär och historia som kan tas till vara för att ge den nya stadsdelen en egen, unik identitet.

Vattnet är påtagligt runt hela Smörkajen och de befintliga vattenrummen varierar i storlek och form. Platsen kan erbjuda oavbruten närhet till havet, som skapar en stor tillgång till en variation av aktiviteter men som även medför en stor utsatthet för väder och vind och ställer krav på den rumsliga uppbyggnaden av Smörkajen.

Den konstgjort uppbyggda och hårdgjorda marken leder till tuffa växtförhållanden och nya växter har svårt att etablera sig idag. Den andel vegetation som finns på platsen idag är låg och fragmenterad. Eftersom platsen ligger i riskzon för översvämning behöver marknivån höjas väsentligt vilket ger möjlighet att bygga upp ny mark som ger bättre förutsättningar för växtlighet. Planteringarna bör ändå anpassas för att tåla ett blåsigt, torrt, varmt och salt klimat. Rätt utformade kan de då fungera som rumsbildande komponent och bidra med visuella värden, och integrera platsen i den omgivande grönstrukturen och understödja viktiga ekosystemtjänster.

Från Smörkajens västra sida syns stadens siluett respektive havets horisont, långa siktlinjer som medför en variation i visuella intryck och sätter en sällsynt prägel på platsen.

Riktningen från staden mot Smörkajen är tydlig men leder inte vidare - Smörkajen blir slutstationen utan naturliga förbindelser vidare. En broförbindelse över till Nyhamnspiren skulle integrera Smörkajen och bli avgörande för platsens tillgänglighet och dess orientering. Det potential att befolka platsen från andra delar av staden, liksom att närheten till centrum tillhandlahåller fler av de aktiviteter och välfärdsfunktioner som bidrar ett trivsamt liv i staden.

LEGEND

Potentiell stadsdelspark 500 - 800m Naturupplevelser, större gräsytor, utflycktslek mm.

Potentiell kvarterspark 200 - 300m Grön oas, picknick, promenad mm.

Potenntiell grön passage / bostadsgrönska

Potentiella bassänger

Potentiella kajstråk

Intim & småskalig befintlig bassäng

Befintliga & tillgängliggjorda bassänger

Befintliga & tillgängliggjorda kajstråk

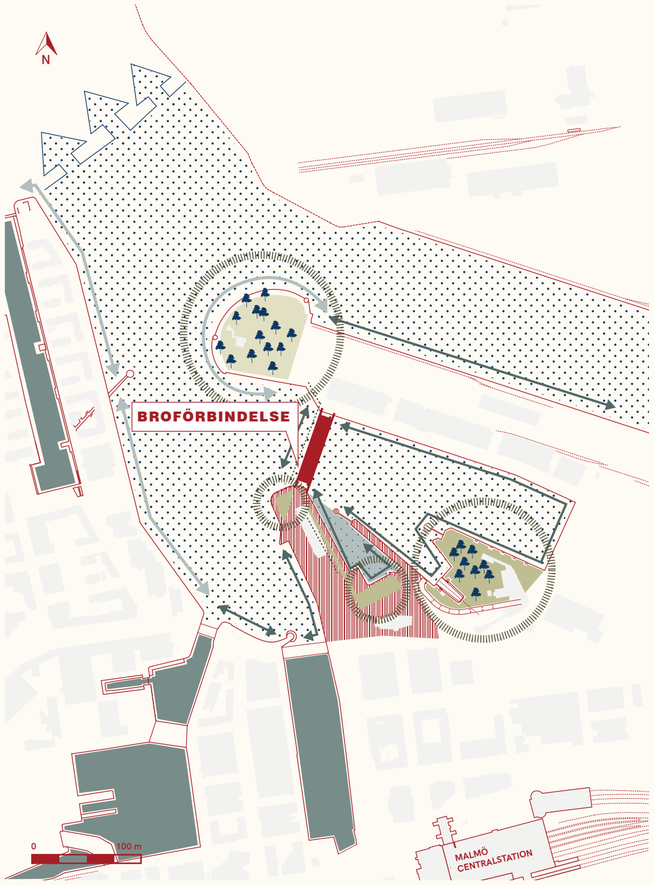

BLÅSTRUKTUR

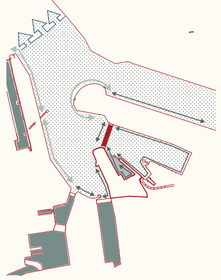

GRÖNSTRUKTUR

Analys på framtida blågrön rekreation.

BLÅGRÖNA RUM

Malmös flikiga hamnstruktur rymmer en potential att skapa flera tillgängliga platser vid vattnet. Genom att utveckla badvänliga bassänger i Smörkajens närområde stärks det befintliga mönstret av kanalrum.

I och med den planerade broförbindelsen förstärks kontakten med vattnet även för den som enbart tänkt passera igenom Smörkajen.

För att tillgodose Smörkajens framtida boende med tillgänglig grönska bör Hamnparken utvecklas till stadsdelspark och Färjeterminalens Urbana Skog till kvarterspark, med kvalitativ, mångfaldig och sammanhängande vegetation. Eftersom Smörkajen är belägen mellan dessa två parker, fungerar området som en grön länk och tillhandahåller bostadsnära grönska.

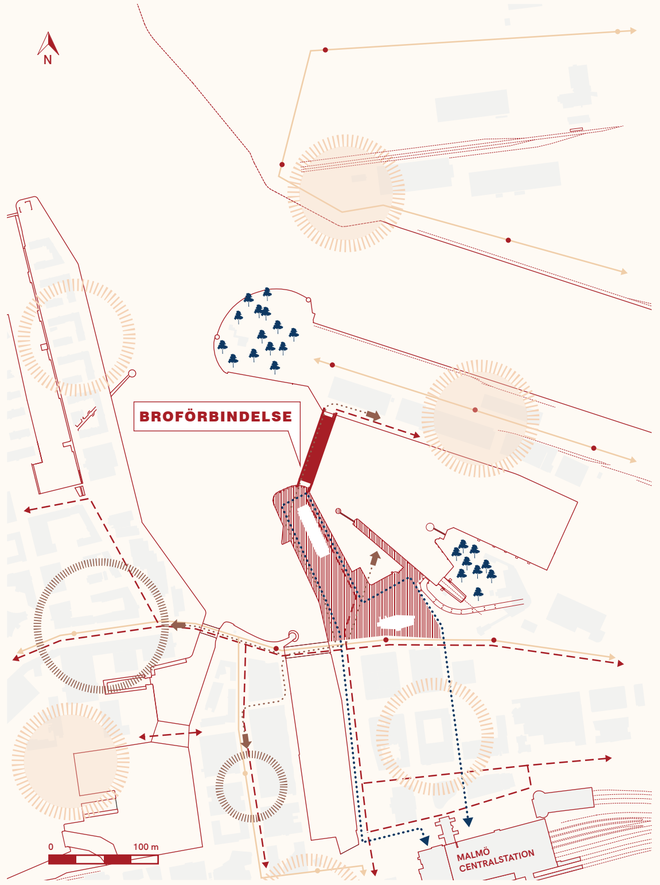

Analys på framtida flöden och kommunikationer.

LÄNKEN TILL STADEN

Den gestaltade Smörkajen med tillhörande broförbindelse fungerar som en sammanbindande länk mellan Malmös mest centrala delar och den kommande stadsdelen Nyhamnen. Bron gör det möjligt att snabbare och enklare ta sig mellan stadens delar via cykel eller till fots och kommer skapa rörelse på platsen. Ett ökat cykel- och kollektivtrafiknät tillgängliggör Smörkajen för både besökare som områdets framtida boende.

Som besökare eller för den som har en timme att fördriva på centralstationen är Smörkajen ett passande utflycktsmål. Med knappa 400m från centralen kan besökaren både nå havet och grönskan intill. Eftersom platsen kommer ligga mellan kontor- och verksamhetsområden och bostadsområden bör den erbjuda mötesplatser att samlas på efter jobb och vardagsbestyr.

Utöver hamnverksamheten som är beroende av vattenvägarna, fungerar denna del av Malmös flikiga hamn också som en rekreativ kommunikatioinsled för både kajaker som för småbåtar och resturangbåtar. Då solen är framme lockas stadens befolkning snabbt ut mot kusten för att komma närmare vattnet och Smörkajens badplats kan bli en attraktiv destination på sommaren såväl som på vintern.

VATTENVÄGAR

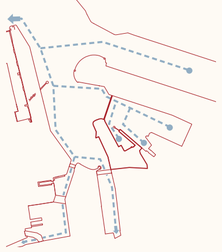

CYKELVÄGAR

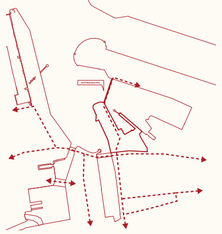

GÅNGVÄGAR

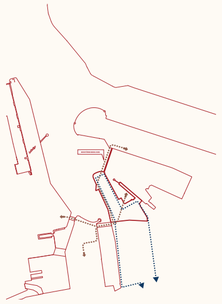

KOLLEKTIVTRAFIK

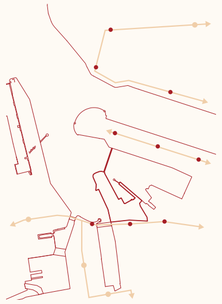

LEGEND

Befintliga bostadsområden

Befintliga kontor- och verksamhetsområde med blandad bebyggelse

Planerade bostadsområden / under utveckling

Potentiella cykelförbindelser

Potentiella gångförbindelser med utgångspunkt från Malmö C

Potentiella gångförbindelser

Potentiella vattenförbindelser

Kollektivtrafik + befintliga busshållaplatser

Kollektivtrafik + potentiella busshållaplatser

DEL TVÅ

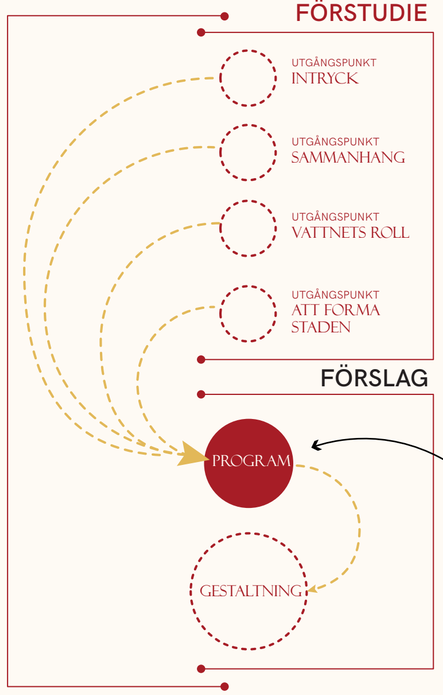

Nu formulerar vi ett svar på de möjligheter som kan skapa en trivsam miljö att både bo och vistas i, som vi utläst finns på Smörkajen. Vår vision sammanfattas i ett gestaltningskoncept i plan som ger kvalitéer och funktioner en direkt rumslig förankring och som vägleder vidare i gestaltningsförslaget.

GESTALTNINGSKONCEPT

FLIKIGHETEN

Konceptet tar avstamp i kustlinjens historiska formgivning och vattnets rörelse in i staden. Tillsammans med de platsspecifika kvalitéer och möjligheter som Smörkajen inhyser formas en komplex vision för framtidens liv som vi kan kalla *Flikigheten*. Flikigheten kan tolkas in på många olika sätt i förslaget men betyder i stort att fokus i planeringen och formgivningen ska sträva efter en variation av upplevelser som skapar lekfullhet och spänning men behåller en enhetlig och sammanhållen karaktär.

I Vattnet

Den flikiga formen av området har sitt ursprung i vattnets funktion som kommunikations- och transportled. Trots att Smörkajen inte längre kommer fungera som industrihamn ska den form som finns bevaras och vattnets omgivande närvaro blir avgörande för gestaltningen. På Smörkajens östsida och bassäng skapas en mer skyddad vattenmiljö, som delvis ska brytas upp och skapa en en mer varierad naturkustmiljö med återställd havsbotten och hålrum som hjälper livet i vattnet att komma tillbaka till platsen.

Flikigiheten kan också kopplas till den variation av aktiviteter som ska möjliggöras med förslaget där olika typer av människor tillåts komma närmare vattnet, mötas och uppleva tillsammans.

I Rummet

Förslaget ska ge Smörkajens en flikig bebyggelsestruktur som tillåter olika typer av stadsrum. De exponerade och mest offentliga platserna kommer återfinnas där siktlinjerna är långa i flera riktningar. Samtidigt ska rumsbildande element skapa mer eller mindre skyddande lägen, och topografiska skillnader ska dela in Smörkajen i fler delar och skapa en tydligare och mer varierad rumsbildning.

I vegetationen & materialen

Med levande material som träd ska skalan dras ner och detaljer framträda. Växtvalen baseras rent visuellt på ***flikigheten*** i allt från bladverk till habitus, men också i artdiversitet och variation i karaktär.

Tåliga barrväxter som olika sorters tallar ska prägla Smörkajen. För att framhäva upplevelsen av de intima och trygga platserna ska flerskiktad vegetation planteras. I rum där sikt och tillgänglighet är viktigt ska färre skikt användas.

Småskaliga ***flikiga*** mönster ska skapa ett mjukare intryck hos de hårdgjorda materialen, för möta den mänskliga skalan.

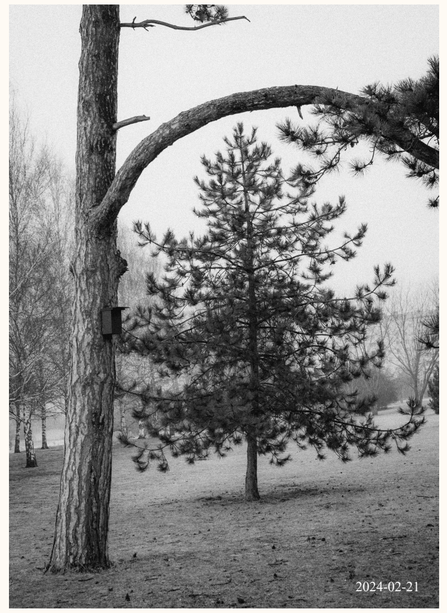

Tallen blir en symbol för konceptet *Flikigheten* .

MALMÖS FLIKIGA KUSTLINJE IDAG

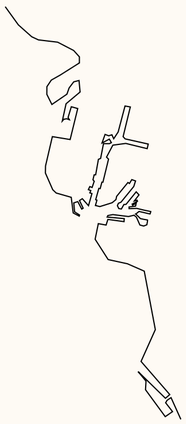

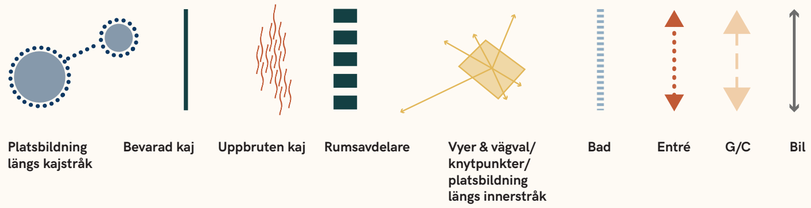

GESTALTNINGSPROGRAM

Förslaget av Smörkajen ska fungera vägledande för gestaltningen av hela den framtida stadsdelen Nyhamnen och med arbetet sätts ribban högt för landskapets utformning.

Den planerade broförbindelsen består i förslaget, och kommer göra att Smörkajen rent fysiskt leder malmöborna in mot och från resterande delar av Nyhamnen. Den fart som broförbindelsen kan tänkas skapa på platsen motiverar ett transportstråk längs Smörkajens östra sida, där även bil ska ha möjlighet att nå Smörkontrollen. Ångbåtsbron, Hamnstigen och Smörpiren ska gestaltas för fotgängaren som en förlängnig av centrum och Västra hamnens kuststråk. De ska och ha en bredare variation i olika skalor, rumsligheter. Tallparken, Smörkajsbassängen och de fyra platsbildningarna: Ångbåtstorget, Ångbåtspassagen, Sandtorget och Smörtorget ska möjliggöra mer intima och stillasittande möten - platser för den som inte enbart vill uppleva Smörkajen i rörelse. Etablerade namn bevaras som Ångbåtsbron och förstås Smörkajen. Nya namn till kommer utifrån den nya gestaltningens uttryck och funktioner. Nya dimensioner av vatten.

① ÅNGBÅTSBRON

Förlängning av kajpromenaden längs Skeppsbron
Långa vyer och utblickar
Utevistelse genom rörelse
Nivåskillnader som förstärker upplevelsen av den robusta och bevarade kajen

② TALLPARKEN

Målpunkt och mötesplats
Avskärmning med hjälp av vegetation
Oprogrammerad och naturlig oas

③ HAMNSTIGEN

Närkontakt med vattnet
Transportsträcka
Uppmjukad kajkant med hjälp av rev och slänter

④ SANDSTRÅKET

Ett pärlband av platser med vinklar och vyer

- **Ångbåtstorget**
  Öppet men definerat rum
  Uteservering intill vattnet
- **Ångbåtspassagen**
  Passage i skyddad miljö
  Entréer till butiker i bottenplan
- **Sandbadet & Smörtorget**
  Entré och mötesplats

⑤ SMÖRPIREN

Aktivitetsyta
Småskalig karaktär med rum för den enskilde
Bevarat markmaterial

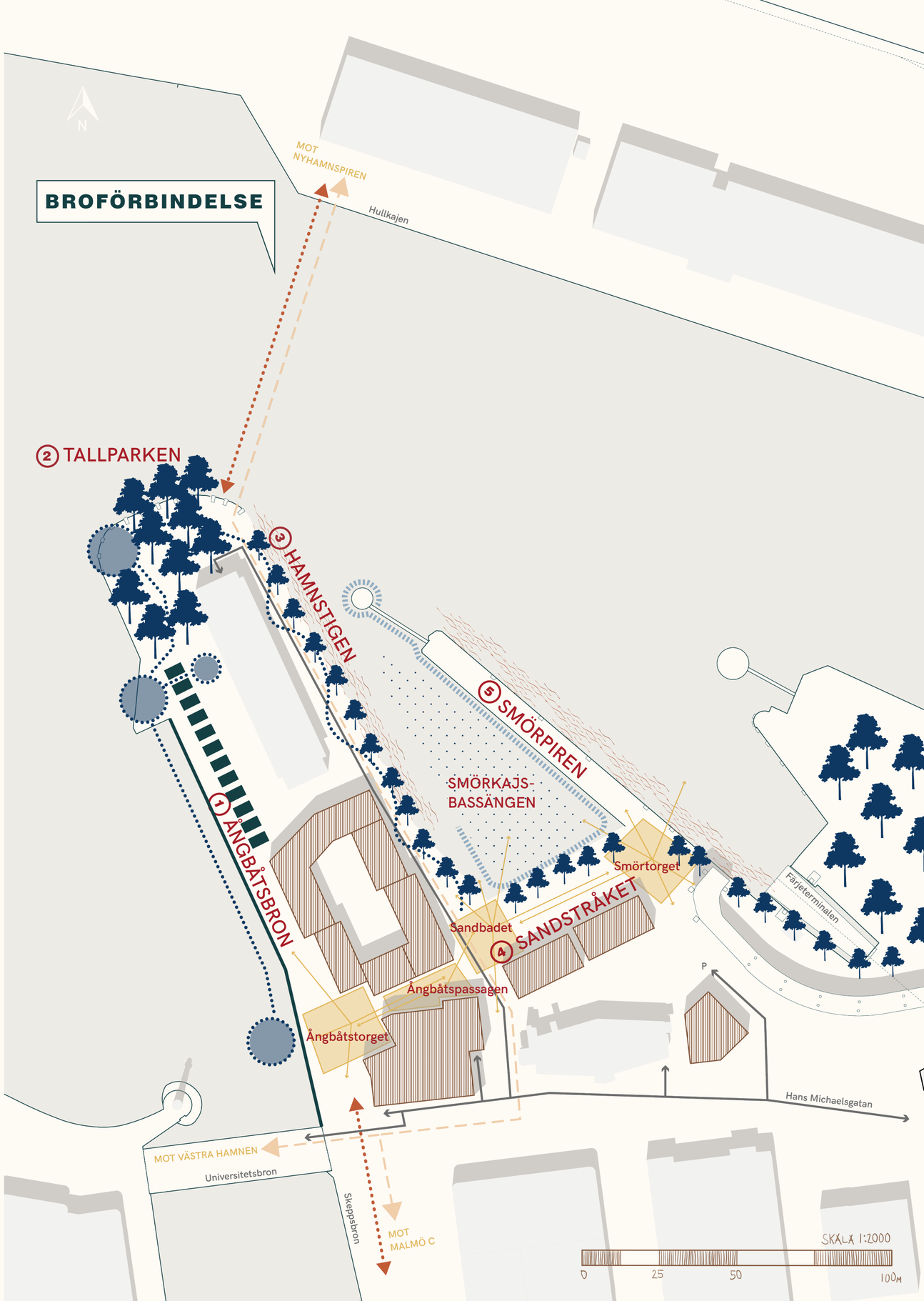

DEL TVÅ

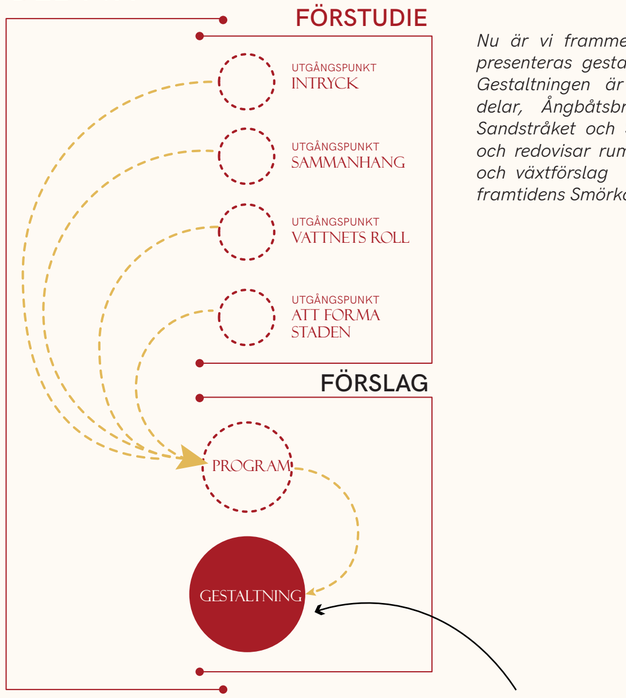

Nu är vi framme vid förslagets sista del, här presenteras gestaltningsförslaget av Smörkajen. Gestaltningen är uppdelad i fem namngivna delar, Ångbåtsbron, Tallparken, Hamnstigen, Sandstråket och Smörpiren. Vi går ner i detalj och redovisar rumsliga propotioner, materialval, och växtförslag för att beskriva vår vision för framtidens Smörkajen.

GESTALTNINGSFÖRSLAG AV SMÖRKAJEN

EN FLIK AV VÅR STAD

GESTALTNINGSFÖRSLAG AV SMÖRKAJEN

Nu drar vi upp skalan och konkretiser den vision för Smörkajens framtid som tagit form genom arbetet. Vidare fördjupar vi oss i utformningen av 5 platsbildningar och konkretiserar de fysiska egenskaper som genererar trivsamma miljöer.

Vy 1. Nyhamnsborna påväg över Ångbåtsbron hem från jobbet och två paddlare påväg mot Dockan i solnedgången en varm höstdag.

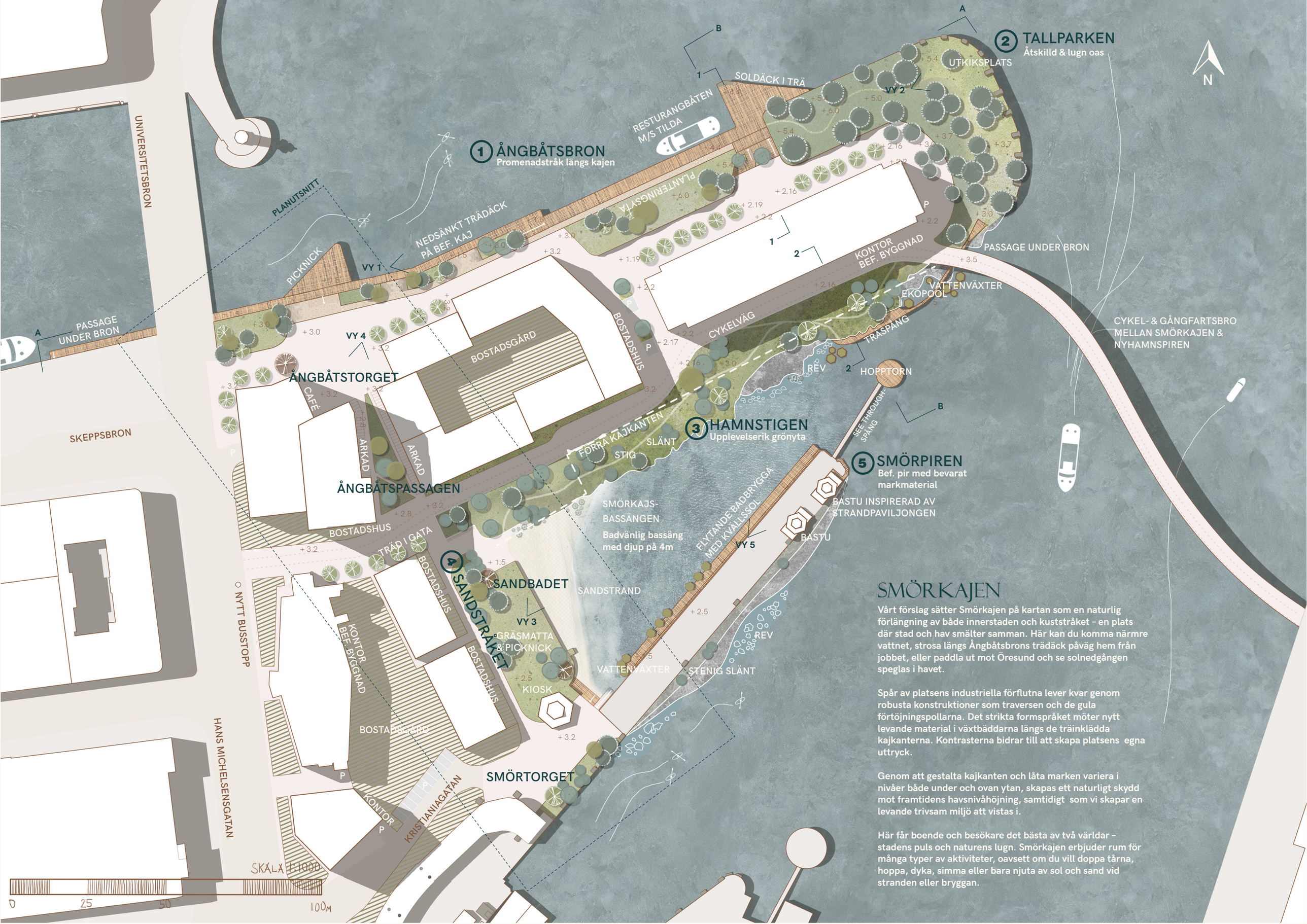

SMÖRKAJEN

Vårt förslag sätter Smörkajen på kartan som en naturlig förlängning av både innerstaden och kuststråket – en plats där stad och hav smälter samman. Här kan du komma närmre vattnet, strosa längs Ångbåtsbrons trädäck påväg hem från jobbet, eller paddla ut mot Öresund och se solnedgången speglas i havet.

Spår av platsens industriella förflutna lever kvar genom robusta konstruktioner som traversen och de gula förtöjningspollarna. Det strikta formspråket möter nytt levande material i växtbäddarna längs de träinklädda kajkanterna. Kontrasterna bidrar till att skapa platsens egna uttryck.

Genom att gestalta kajkanten och låta marken variera i nivåer både under och ovan ytan, skapas ett naturligt skydd mot framtidens havsnivåhöjning, samtidigt som vi skapar en levande trivsam miljö att vistas i.

Här får boende och besökare det bästa av två världar – stadens puls och naturens lugn. Smörkajen erbjuder rum för många typer av aktiviteter, oavsett om du vill doppa tårna, hoppa, dyka, simma eller bara njuta av sol och sand vid stranden eller bryggan.

① ÅNGBÅTSBRON

Ångbåtsbrons kajstråk har utformats för att skapa en nära koppling till vattnet genom ett nedsänkt trädäck. Detta gör det möjligt för besökare att uppleva vattnet på nära håll, samtidigt som kanalens riktning och funktion respekteras i och med att M/S Tilda behåller sin möjlighet att förtöja vid kajen. Kanalens ramar avgränsar rummet och bidrar till en känsla av trygghet och tydlig riktning genom området, från Skeppsbron, under universitetsbron, mot ett upphöjt soldäck, eller utsiktsplatå, som bekläs med strukturplattor för att skapa livsmiljöer åt livet i havet genom dess håligheter.

Längs kajkanten bryter planteringar upp den bevarade strukturen. Dessa grönskande inslag tillför både skönhet och variation samtidigt som låga stödmurar erbjuder oprogrammerade sittplatser där besökare kan slå sig ner och njuta av solen i grön miljö. De som arbetar vid Ångbåtsbron och byggnaden Smörkontrollen får nu tillgång till en grön och mer skyddad miljö att ta en paus i under lunchrasten.

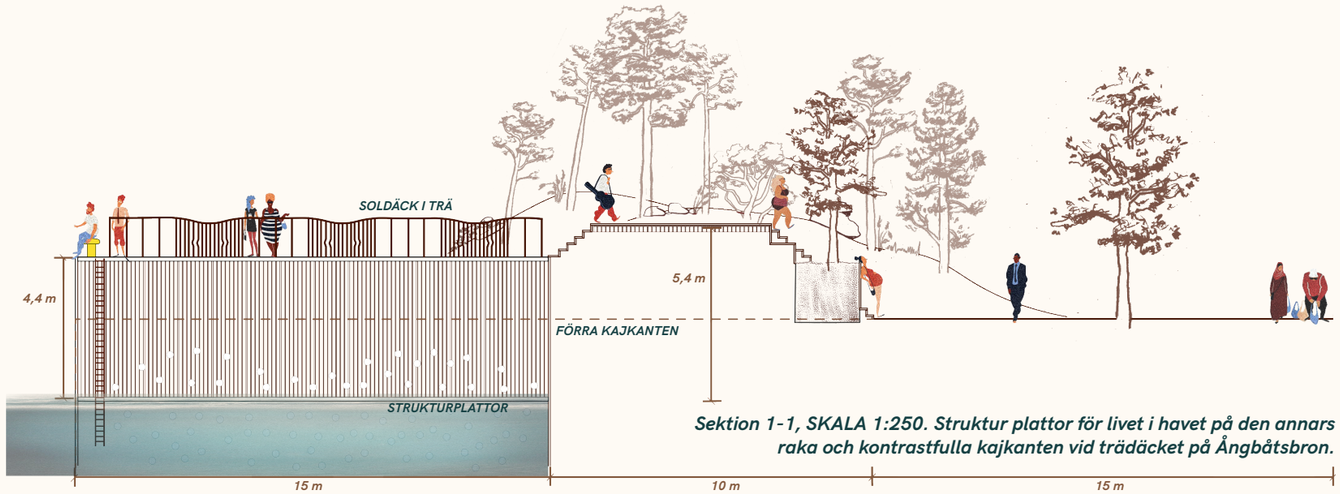

Sektion 1-1, SKALA 1:250. Struktur plattor för livet i havet på den annars raka och kontrastfulla kajkanten vid trädäcket på Ångbåtsbron.

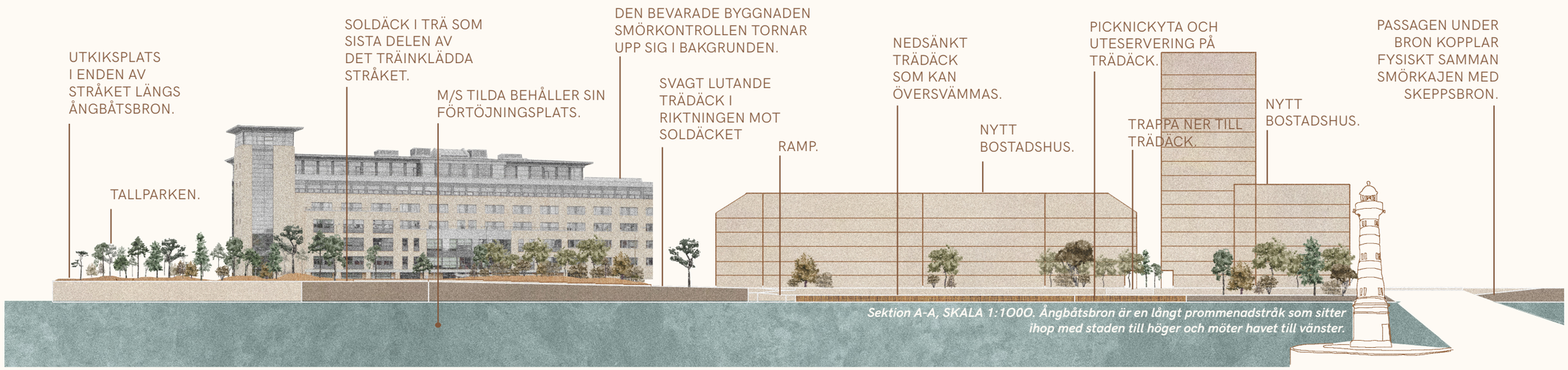

Sektion A-A, SKALA 1:1000. Ångbåtsbron är en långt prommenadstråk som sitter ihop med staden till höger och möter havet till vänster.

② TALLPARKEN

Tallparken bär en kustnära karaktär av en strandtallskog, med glesa tallar, stenpartier, öppna sandytor och topografiska skillnader i marken. En stig följer från kajstråket och leder besökaren, där siktlinjer mellan stammarna skapar spännande vyer mot ut mot Öresund. Stråket längs Ångbåtsbron når här sitt crescendo men det är inte en slutpunkt i sig; bron vidare till Nyhamnspiren ger möjlighet att fortsätta utforska och röra sig vidare längs vattnet.

Vy 2. Tallparken lugnar ner dess besökare, här får man läsa sin tidning i fred en lördagsförmiddag.

③ HAMNSTIGEN

Här kan den som vill transportera sig mellan Nyhamnspiren och vidare mot staden enkelt ta cykeln på den 4m breda cykelvägen. Samtidigt möjliggörs en mer vild promenad vid vattnet, inspirerad av miljön vid de inre sanddynorna längs kusten. Kajkanten får en mjukare, naturlik form med blottad sten och lägre vegetation. Här kan besökare betrakta badaktiviteter på avstånd och intill vattenbrynet bekläs marken med en strandmatta med blommande och saltvattenståliga arter som håller marken på plats och som tål att vattenytan fluktuerar.

Följ Hamnstigen runt Smörkajen under den nya gång- och cykelbron mot Sandbadet. Längs stigen finns en ekopool och flytande öar med vattenväxter som gynnar fåglar, fiskar och insekter. Det fungerar även som ett pedagogiskt inslag för att bidra med en djupare förståelse för Öresunds ekologi.

HÄR ÄR VI

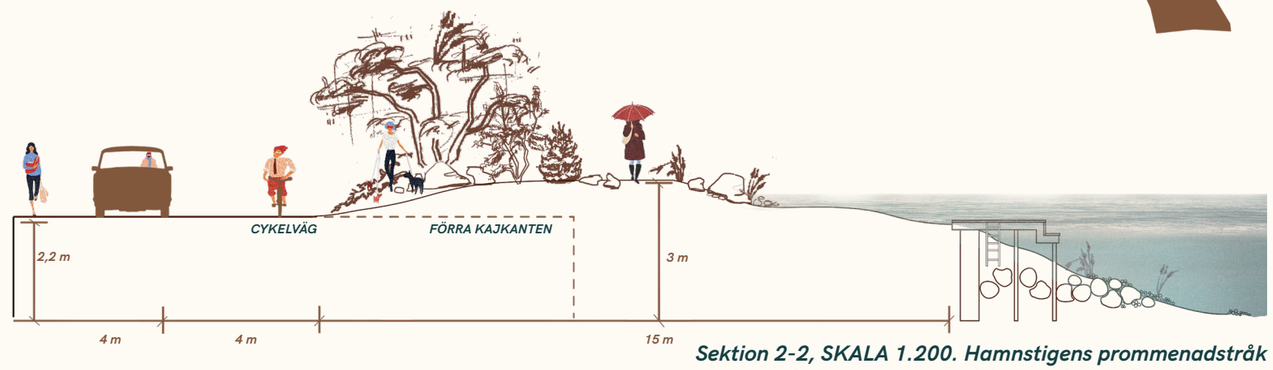

Sektion 2-2, SKALA 1.200. Hamnstigens prommenadstråk fungerar trots att delar av platsen är under ytan.

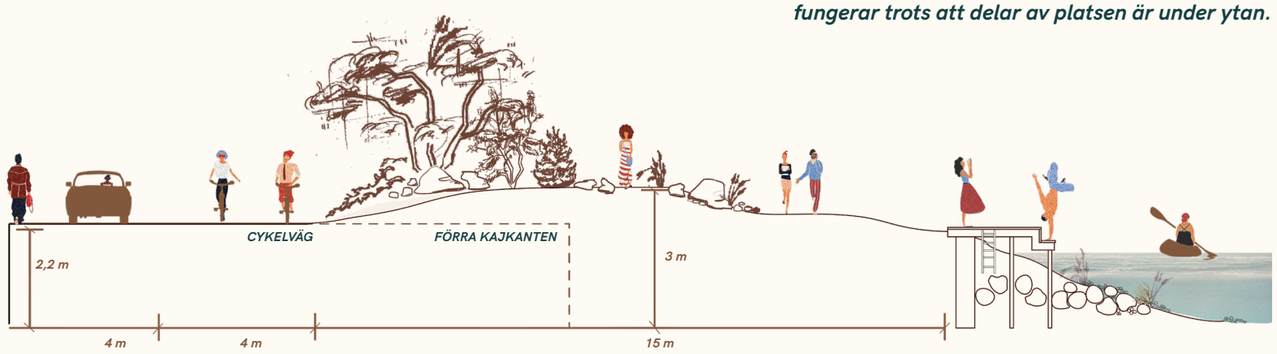

Sektion 2-2, SKALA 1:200. När vattnet är lågt når besökarna enkelt vattenytan via träspången.

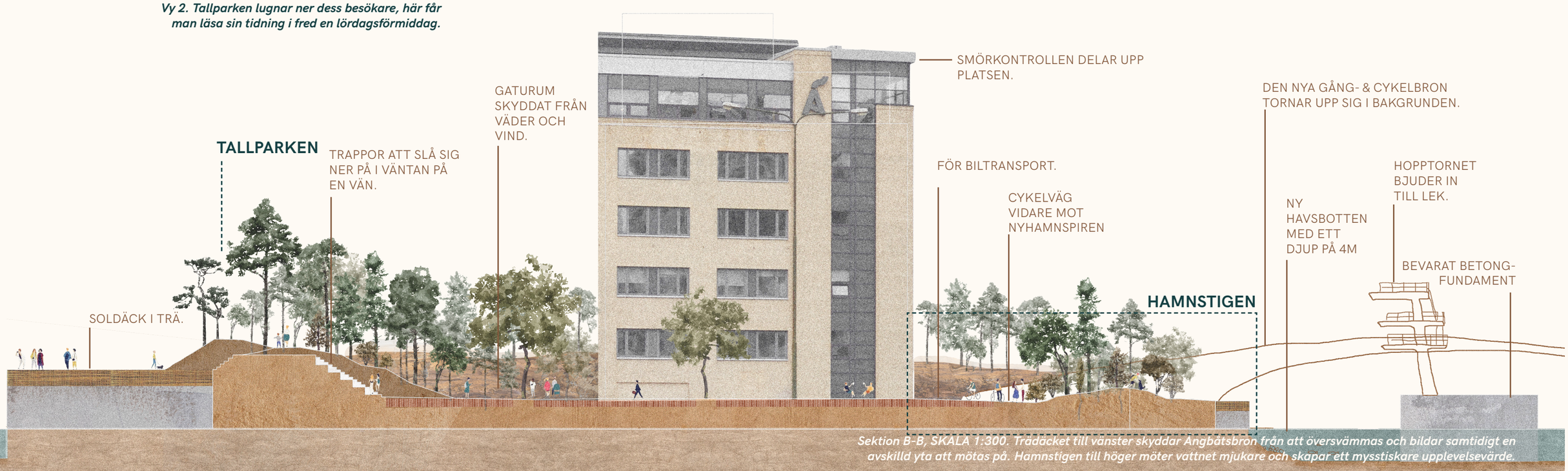

Sektion B-B, SKALA 1:300. Trädäcket till vänster skyddar Ångbåtsbron från att översvämmas och bildar samtidigt en avskilld yta att mötas på. Hamnstigen till höger möter vattnet mjukare och skapar ett mysstiskare upplevelsevärde.

SANDBADET

Sandstranden skapar en trygg och tillgänglig badupplevelse för alla åldrar, där sanden ger en mjuk övergång till vattnet. En ramptill höger om vyn gör det enkelt att rulla ner i vattnet med rullstol eller sjösätta en kajak. Ut med Smörpiren till höger kan man både basta, sola på trädäcket där intill eller hoppa ner i vattnet utan att bli sandig. Smörkajsbassängens vatten ramas in av olika typer av växtlighet, hamnstigens naturliga karaktär till vänster och flytande planteringskärl likt öar med vattenväxter till höger. Medan grönytan intill stranden har en mjuk och öppen karaktär, en större gräsyta att samlas på inramad av grupper av lövträd.

På sommaren blir Sandbadet ett härligt besöksmål och kvarterets naturliga samlingsplats. Ett bad i Smörkajsbassängen efter jobb och skola för med sig semesterkänslan ända in i vardagen.

Vy 3. En solig dag tidigt på sommaren då kvarterets ungdommar är först i plurret följt av de äldre vänninornas förmiddagsdopp.

HÄR ÄR VI

Vy 4. Ångbåtstorget öppnar upp sig i vinkeln mellan huskropparna och gör plats för uteservering etc. Med fasaden i ryggen blir det en skyddad plats för den som vill spana på förbipasserande.

④ SANDSTRÅKET

Ett sammanhängande innerstråk som löper genom området i väst-östlig riktning och skapar en mer brokig och intim stadskaraktär. Från Ångbåtstorget till vänster, genom Ångbåtspassagen och förbi Sandbadet för att sluta vid Smörtorget intill Smörpiren och den gamla Färjeterminalen. Längs Sandstråket varierar vägval, siktlinjer och vyer, vilket medför ett upplevelserikt intryck och ger besökaren möjlighet att enkelt läsa av näst intill hela Smörkajen. Stadskaraktären och den urbana känslan finns mötesplatserna, butikerna och restaurangerna, som tillsammans med det byggda landskapet bidrar till en levande atmosfär.

INSPIRATION TILL DET HÅRGJORDA MARKMATERIALETS KULÖRER

LÄGGNINGSPRINCIPER

Markbeläggningen håller en strukturerad karaktär där klassisk gatsten ligger på de flesta av Smörkajens ytor, fäst med storgatsten följt av en rad med oregelbunden smågatsten.

Ljust marktegel skiljer ut Sandstråket och skapar en mer varm sydeuropeisk känsla tillsammas med arkaden. Ångbåtstorget markeras med fiskbensmönster som ramas in av fris i rött marktegel.

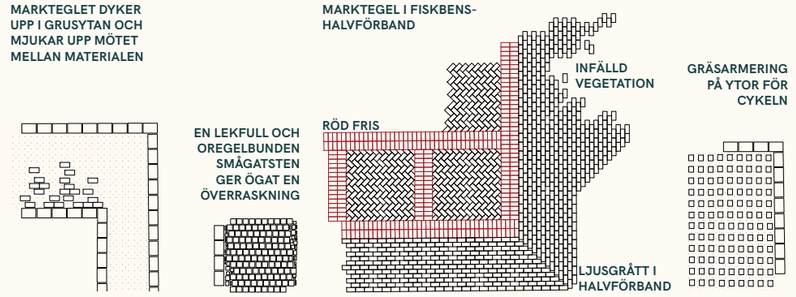

HÄR ÄR VI

Vy 5. Vissa njuter av ett kallbad från Smörpiren medan andra är fullt påklädda och hejar på.

OLIKA UPPLEVELSER AV VATTNET

⑤ SMÖRPIREN

Piren med bevarat markmaterial i betong får en central roll i områdets rekreativa liv och blir ett alternativ till sandstranden. Platsen tillgängliggör vattenaktivitet året runt genom en föreningsdriven bastu. Bastubyggnaden hämtar inspiration från det historiska badhuset och strandpaviljongen som en gång funnits här, och knyter an till platsens badtradition. Bastubadet erbjuder en varierad utblick mot Hamnstigen och Smörkontrollen åt ena sidan och Nyhamnspiren med Lantmännens fabrik åt andra sidan.

Den pålade träbryggan minskar skuggpåverkan på livet under ytan och gör det möjligt att komma nära vattnet. Planteringar i kärl med våtmarksväxter monteras i bryggan som tillför både dekorativa värden och skapar mer privata sektioner längs badbryggan. Här samsas planerade och spontana aktiviteter, piren blir en plats för lek, rörelse och möten mellan generationer.

VÄXTLISTA

Här presenteras de viktigaste huvudarterna för Smörkajens olika planteringar.

Ⓐ TALLPARKEN

TRÄD

Pinus sylvestris - rödtall

Pinus nigra - svarttall

BUSKAR

Pinus mugo var. mughus - bergtall

Juniperus virginiana 'Grey Owl' - blyersen

Juniperus communis 'Repanda' - krypen

PERENNER

Calluna vulgaris - ljung

Acnatum calamagrostis - silvergräs

Cytisus purpureus - rosenginst

Ⓑ HAMNSTIGEN

TRÄD

Picea pungens - blågran

Salix x fragilis D. Vitellina 'Vinterglöd' E - korallpil

Salix alba var. sericea 'Ep Salbosi' E - silverpil

Pyrus salicifolia 'Pendula' - silverpäron

Picea cerasifera 'Nigra' - blodplommon

BUSKAR

Pinus mugo var. pumilio - balkanbergtall

Juniperus communis 'Repanda' - krypen

Juniperus communis - en

Hippophae rhamnoides 'Balsgård' LOTTA E - havtorn (honplanta)

Hippophae rhamnoides 'Balsgård' SVENNE E - havtorn (hanplanta)

Rosa glauca - daggros

Rosa rubiginosa - äppelros

Frangula alnus FK ÅMÅL E - brakved

Tamarix parviflora - junitamarix

Cotinus coggygria 'Grace' - perukbuske

Cytisus purpureus - rosenginst

PERENNER

Elymus magellanicus - blåelm

Acnatum calamagrostis - silvergräs

Eryngium - martorn

Cytisus x preacox - vårginst

Crambe maritima - strandkål

Artemisia stellriana - sandmalört

Festuca mairei - atlassvingel

Euphorbia myrsinites - myrörel

Ⓒ SANDBADET

TRÄD

Betula pendula 'Crispa' - fransbjörk

Salix x fragilis D. Vitellina 'Vinterglöd' E - korallpil

Quercus rubra - rödek

BUSKAR

Viburnum tinus - lagerolvon

PERENNER

Leymus arenarius 'Blue dune' - strandråg

STADSPLANTERINGSYTOR

TRÄD

Pinus heldreichii - ormskinnstall

Elaeagnus angustifolia 'Quicksilver' - smalbladig silverbuskel

BUSKAR

Tamarix ramosissima 'Pink cascade' - höstttamarix

Pinus mugo var. var pumilio - balkanbergtall

Cytisus purpureus - rosenginst

PERENNER

Aster pyrenaeus 'Lutetia' - pyrineisk aster

Perovskia atripicifolia 'Blue spire' - perovskia

Festuca mairei - atlassvingel

Sesleria nitida - glansälväxing

Ceratostigma plumbaginoides - blåblomma

Helictotrichon sempervirens - silverhavre

GATUTRÄD

TRÄD

Sorbus latifolia 'Pompa' - bergoxel

Quercus petraea - *bergek*

Quercus cerris - *turkisk ek*

Quercus palustris - *kärrek*

Maackia amurensis - *maakia*

Pyrus salicifolia 'Pendula' - *silverpäron*

Gleditia triacanthos 'Inermis' - korstörne

Pinus nigra - *svarttall*

VÅTMARKSPLANTERING & STRANDMATTA

Växtlista från Vegtech (2025) Strandmatta S5

PERENNER

Aster tripolium - *strandaster*

Lysimachia vulgaris - *videört*

Bolboschoenus maritimus - *havssäv*

Lythrum salicaria - *fackelblomster*

Carex sp. - *starr*

Myosotis scorpioides - *äkta förgätmigej*

Filipendula ulmaria - *älggräs*

Schoenoplectus tabernaemontanii - *blåsäv*

Juncus gerardii - *salttåg*

Veronica longifolia - strandveronika

DEL ETT

DISKUSSION

3.

REFLEKTIONER

Målet med arbetet har varit att gestalta Smörkajen och för att komma fram till förslaget har vi utgått utifrån utgångspunkter, såsom våra intryck av platsen, hur den förhåller sig till sitt dåtida och nutida sammanhang, vattnets roll och hur vi formar staden. I detta avsnitt ska vi knyta ihop säcken genom att dela våra reflektioner över huruvida processen sett ut och hur utgångspunkterna har hjälpt oss i att ta fram gestaltningsförslaget, och om vi genom arbetet besvarat frågeställningarna:

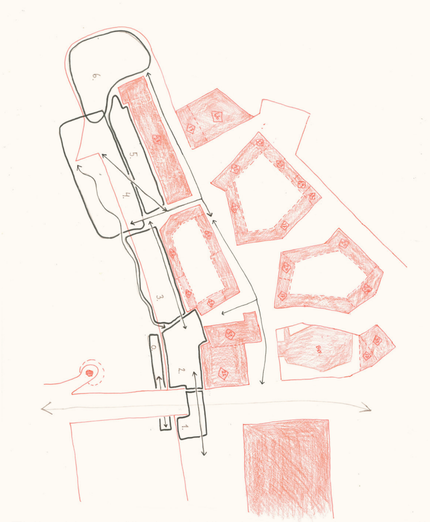

Tidig skiss av förslaget där vi genom en konceptuell indelning kunde ta oss vidare i processen.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- **Hur kan ett centralt område som Smörkajen gestaltas för dess besökare samtidigt som platsen ska tillgodose en trivsam boendemiljö?**
- **Vilka utmaningar och möjligheter uppenbarar sig genom att gestalta på övergiven hamnmiljö?**
- **Vilken roll har vattnet och på vilket sätt kan det tillgängligöras på Smörkajen i syfte att stärka platsens värden?**

HUR SÅG PROCESSEN UT?

Att genom den egna kroppen uppleva olika platser har liksom Oles (2014) beskriver det varit avgörande i arbetet med gestaltningsförslaget. Tidigt under arbetets gång besökte vi vår projektplats Smörkajen, där vi med hjälp av kameran och skissblocket dokumenterade näst intill allt vi såg, hörde och kände. Vi utförde platsbesöket med ett öppet sinne och med ett förtroende för att platsen, nästan likt en person, skulle uppenbara sig för oss. Nu i efterhand kan det insamlade materialet beskrivas som ett överflöd av information. Senare i processen, när mer kunskap inhämtats, har intrycken blivit tydligare. Framförallt skapade efterforkningen av platsens historia, både genom berättelser och geografisk data, en förståelse för de proportioner och formuttryck som platsen avger. Till exempel skapades en respekt för kustlinjens form och kanalens flöde, något som inte syns i våra tidiga skisser. Att utföra platsbesök med ett öppet sinne är en del i att forma ett helhetsintryck av en plats, och där kommer temporära aspekter såsom väder och vind ofrånkomligen att sätta sin prägel. Att återkomma till platsen fler gånger under andra förhållanden, under fler årstider, skulle förmodligen förändrat eller breddat intrycket, något som begränsats av arbetets omfång.

I kontrast till det förutsättningslösa besöket på Smörkajen utfördes fältstudien i Köpenhamn under mer strukturerade former. Vi planerade besöket, som bestod av flertalet platser under en och samma dag, i förväg genom att titta på kartan och läsa in oss på nya stadsbyggnadsprojekt. Vi letade efter exempel på konkreta gestaltningslösningar. Denna typ av utforskande följer en målmedvetenhet i utforskningen vars fokus redan är förbestämt, och skulle kunna leda till att detaljer passerar omärkt förbi eller att man går miste om upplevelser och insikter som kommer med en mer spontan och intuitiv utforskning. Fördelen med det planerade besöket är att alla platser blir relevanta och att platsbesöket gav exempel på hur olika lösningar ter sig i verkligheten samt konkreta proportioner, mått och material. Badevigen är ett exempel som visar på det kan tyckas galna beslutet att ha en sandstrand mitt i en superurban boendemiljö, faktiskt är realistiskt och skapar en småskalig trivsam miljö i en industriell omgivning, något som följt med i gestaltningen för Smörkajen.

Vi vill liksom Oles (2014) understryka vikten av att skissa med penna och papper, som har följt oss under hela arbetets gång, från det utforskande stadiet in till den beslutsfattande fasen. Samtidigt skulle även utforskandet av en plats genom kameralinsen eller formuleringar i ord kunna ses som en del av skissen – som alla tvingar våra egna föreställningar att utforska nya perspektiv, förtydligar grafiska kontraster, proportioner, uppenbarar mönster och detaljer. Att utformningen av gestaltningsförslaget för Smörkajen genom skissen har utvecklats parallellt med studien av de olika utgångspunkterna, har vi kunnat sätta ord på, sortera och omvärdera våra egna gestaltningsval. Utöver formuleringen genom de olika skissverktygen har vi som två författare till arbetet alltid kunnat, och behövt, föra argumentationen rörande gestaltningen även verbalt, vilket har utsatt valen för ett ständigt ifrågasättande och omarbetande.

Vi sammanfattar tankar och insikter från platsbesöket på Smörkajen.

I takt med inläsning av litteratur och samtal med sakkunniga personer, har nya idéer väckts och olika behov uppenbarat sig, till exempel att en höjning av havsbotten skulle medföra en förbättrad livsmiljö för marina arter (Palmgren 2025) och att en broförbindelse mellan Smörkajen och Nyhamnspiren skulle bidra till att befolka projektplatsen. Vårt arbete har formats utifrån den information vi haft tillgång till från Malmö stad om deras pågående arbete med Smörkajen. Staden har varit restriktiv med att dela arbetsmaterial för att inte riskera att processen med fastighetsägare och allmänheten försvåras. Trots detta fick vi under ett möte med landskapsarkitekten Johan Nilsson på Malmö stad (2024) en inblick i delar av det pågående planarbetet. Vi fick intrycket att processen fortfarande är i ett tidigt skede, vilket ledde till en kreativ frihet i vårt arbete samtidigt som det

redan fanns tydliga utmaningar, särskilt när det gäller att hantera översvämningsrisker vid extremväder och stigande havsvattennivåer (MSB 2018). Om vi hade haft en större insikt i deras arbetsprocess skulle vi möjligen ha blivit mer knutna till deras visioner, tydliga visioner och krav skulle kunna hämma oss från att agera fritt, samtidigt som det hade kunnat underlätta i vårt gestaltningsarbete och hjälpt oss framåt.

Boverket och andra planeringsdokument, såsom Översiktsplanen (ÖP 2023), har försett oss med värdefull och saklig information. Denna information är anpassad till en svensk kontext och är således av stor relevans, men skulle också kunna ifrågasättas att lyda under styrande auktoritet. Att söka information utanför planeringsdokument är viktigt för att få bredare insikter i vad gestaltning kan bidra med (Sim 2019). Litteraturstudien i detta arbete är begränsad, dels genom arbetets omfång, dels att vi låtit analys exempelprojekt och fältstudier som metod vägt tungt. En fördjupning i forskning som berör gestaltning av gamla hamnmiljöer hade nyanserat arbetet ytterligare.

När litteraturen och fältstudierna inte nått hela vägen har vi låtit vår egen intuition fylla i de sista bitarna, något som vi tror är mer eller mindre ofrånkomligt i en kreativ process. Initialt i processen såg vi intuitionen som ett hjälpmedel för att våga och för att tillåta oss själva att utforska, som i det första besöket av Smörkajen. Tilliten till den egna intuitionen hjälpte oss också att ta det första klivet ut i formgivningen av Smörkajen för att också våga testa mer eller mindre extrema scenarion, som sedan kunde överges eller omarbetas parallellt med att ny information tillkommit under kunskapsinhämtandets gång. Vi kan se att intuitionen också återkom vid målgången, som den sista finjusteringen. Varifrån intuitionen kommer är svårt att säga exakt, men den bygger på tidigare erfarenheter både inom disciplinen landskapsarkitektur och utanför, skapar den tillit som vi känner till vårt inre beslutsfattande. I vårt arbete kan vi ta tallen som exempel, där intuitionen legat som en stöttepelare till beslutsfattandet. Den är en tålig art som återfinns längs Malmös urbana kust, men eftersom det finns flertalet andra arter som likväl kunnat ta samma roll, grundar sig det slutgiltiga beslutet på intuition. Kanske kom känslan för tallen från uppväxten i Dalarna eller sommarstugan i Hälsingland. Oavsett vad den grundar sig i hävdar vi att, om en grundlig rationell undersökning ligger till grund för de avgörande besluten kan intuitionen komplettera den sista biten, sätta pricken över iet i en unik och personlig prägel på en gestaltning.

HUR BLEV GESTALTNINGEN?

Vi har genom hela mastersarbetet återvänt till gestaltningsdelen för att göra utformningen genomtänkt och noga avvägd. Att konstatera huruvida gestaltningen blev bra eller inte går inte att göra, däremot har vi testat oss fram, prioriterat och kompromissat för att försöka nå den gestaltning vi anser lämpa sig för Smörkajen som stads- och vattennära område i Malmös nya stadsdel Nyhamnen.

AVGRÄNSNING AV PROJEKTOMRÅDE

Storleken på projektområdet har varit avgörande för gestaltningsarbetets detaljeringsgrad. I ett tidigt stadie var tanken att arbetsområdet skulle avgränsas till Ångbåtsbron och att gestaltningen enbart skulle förhålla sig till ett långsträckt promenadstråk med start vid Skeppsbron. Snabbt insåg vi att vår nyfikenhet växte för hur stråket förhöll sig till dess större kontext. Eftersom de intilliggande delarna av den nya stadsdelen Nyhamnen inte gestaltats eller byggts ännu fanns möjligheten för oss att ta egna gestaltningsbeslut för ett större område för att bättre koppla platsen till dess omgivning. På grund av projektområdets omfång på ungefär 40 000kvm, är det många aspekter som kan fördjupas vidare såsom vad som påverkar platsens upplevda trygghet, ljussättning och möblering.

En bit in i gestaltningsarbetet började vi överväga hur platsens potentiella funktioner förhåller till omgivande platsers funktioner. Vi valde att skapa några större öppna offentliga stadsrum likt den stora gräsytan vid sandstranden som kan hysa flera olika typer av aktiviteter, men lät bli att programmera specifika funktioner såsom en lekplats. Med exempelvis fler programmerade lekfulla inslag hade Smörkajen kanske kunnat attrahera en större målgrupp, men med tanke på platsens begränsade yta konstaterade vi att multifunktionella ytor var det mest effektiva ytanvändningen, samt förutsatte att platser i närheten, och såsom Färjeterminalen park, skulle kunna hysa andra typer av kvalitéer som inte ryms i vårt projektområde. Sandstranden har varit ett inslag som diskuterats fram och tillbaka, men där vi landade i att den tillsammans med en badvänlig smörkajsbassäng är en av de viktigare delarna av Smörkajen som trivsam ute- och boendemiljö, trots bland annat hot om dålig vattenkvalité.

EN TRIVSAM UTE- & BOENDEMILJÖ

Vi har valt att använda greppet trivsam för att vi anser att det syftar till många olika, inte minst fysiska, aspekter av det som påverkar invånarnas levnadsstandard. Det är givetvis inte enbart boendemiljön i sig som påverkar en enskild människas hälsa, men med vårt gestaltningsförslag är ambitionen att utforma en miljö som bidrar till goda levnadsförhållanden och erbjuder möjligheter till ett aktivt liv för Smörkajens boende, såväl som dess besökare. Att använda sig av ordet, trivsam, styr fokuset åt ett mänskligt vardagligt perspektiv mer än till exempel begreppet hållbar, som kan tyckas urmjölkat av samhällsdebatten. Det underlättar i utforskandet av hur en utemiljö bjuder in till användning, uppfattas eller hur levande arter, människor som växter, känner för en plats eller helt enkelt trivs på den.

Med rätt förutsättningar i den byggda utemiljön kan närheten till stadens olika delar framhävas och lika så en känsla av samhörighet (Boverket 2016). Malmö stads (FÖP, 2019) visioner om att Nyhamnen ska bestå av en blandad bebyggelse går i linje med målet om en urban utemiljö där invånarna har närhet till stadens olika delar. Längs vägen har vi stött på motsättningar i gestaltningsvalen när det kommer till att skapa trivsamma boendemiljöer och i utvecklingen av en urban känsla inom samma område. Konkreta gestaltningsval som broförbindelsen bidrar till en urban puls, ett ökat flöde av människor och möjliggör ett enklare urbant liv. Samtidigt ökar det trycket och farten på platsen, och utan den hade Smörkajen kanske kunnat blivit något annat, en avskärmad oas. Förbindelsen pressade andra platser att formas för att sakta ner farten så som den parallella slingrande hamnstigen, i stävan efter balansera det urbana och bostadsnära läget. Vidare har vi lämnat ett större utrymme åt det långsammare flödet i solläget längs Ångbåtsbron. I och med en uppdelning av olika rörelsemönster önskar vi undvika att platsens besökare stör eller konkurrerar ut varandra. Om gestaltningen för Smörkajen ska hysa en trivsam boendemiljö samtidigt som den ska rymma besökande malmöbor såväl som turister, följer en hög belastning på utemiljön och risken att de mer intima platserna inte längre upplevs lika intima ökar. Som boverket (2016) beskriver det, behövs plats och utrymme för livet i staden, vilket ger incitament till att forma fler grönytor likt Tallparken och Hamnstigen.

I och med Smörkajens funktion som före detta hamnområde, uppstår diskussionen kring i vilken grad vi bör förvalta och föra vidare platsens historia. Det går att påstå att en plats som är utsatt för både väder och vind, består av en storskalig rumslighet och är helt hårdgjord med ingen större vegetation alls, inte skulle lämpa sig som ett bostadsområde (Sim 2019), eller behöver totalt förändras för att kunna bli en trivsam vistelsemiljö. I och med förstudien och fältstudierna har vattnets stora roll, och möjligheterna att använda gestaltningsverktyg för att behandla problemen som uppstår klargjorts och bekräftats kunna skapa en trivsam boendemiljö. Samtidigt löser det den större samhällsproblematiken kring att det behövs byggas fler bostäder för att rymma befolkningen. Men hur blir det då om vi helt suddar ut historiens spår, vilka aspekter kan gå förlorade? Om vi ska bygga ut staden för dess invånare bör vi som är med i den processen tänka på de människor som en gång i tiden arbetat i de hamnområden som blir till bostadsområden eller de vars liv i Sverige startat eller slutat vid dessa platser som beskrivs i Nyhamnens historia (Malmö stad 2024a).

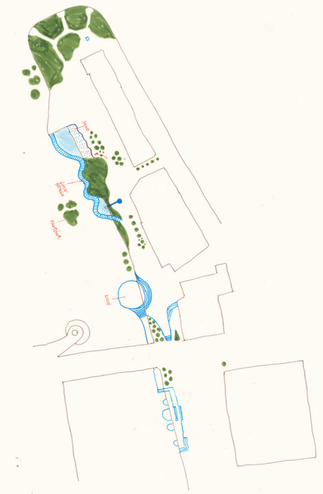

En tidig skiss av förslaget, där kajkantens form utforskas och idén om att bevara den väcks.

Att göra avvägningar mellan dessa aspekter är inte enkelt. I samtal med Nilsson på Malmö stad (2024) uppstod tankarna om vad kuslinjens flikiga form har för betydelse och att den härstammar från funktionen av en hamn.
Att föra vidare en plats historia går att göra på många sätt och behöver inte nödvändigtvis betyda att de stora gaturummen och exponerade kajkanterna bevaras. Med vårt förslag för Smörkajen önskar vi visa på ett exempel där vegetationen får en viktig roll i att omvandla platsen till ett trivsamt bostadsområde och att platsens historia inte suddas ut, utan gör sig påmind genom subtila inslag. Så som dess flikiga form, genom att tillgängliggöra vattnet och återuppliva det badvänliga Nyhamnen, eller genom att boende och besökare ska kunna känna igen specifika delar då gatunamn bevaras, Ångbåtsbron, eller flirtar med det gångna Malmö, Smörpiren.

Vi har strävat efter att planera in så mycket grönska som platsen tillåter och har noggrant valt ut tåliga arter i enighet med växtkunniga Karin Svensson (2025), arter som går i linje med det flikiga koncept, bidrar till en trivsam miljö och främjar ekosystemtjänster. Det är inte helt riskfritt att gestalta med levande växtmaterial. Markförhållandena, projekteringen och den efterföljande skötseln har en stor påverkan på huruvida vegetationen i utsatta lägen upprätthåller en tillräcklig god kvalitet. Om vegetationen inte etableras som förväntat riskerar områden likt Smörkajen att upplevas håra och utsatta. För att inte lägga alla ägg i en och samma korg i händelse av en misslyckad etablering av växtmaterialet är det viktigt att andra gestaltningsinslag kan bidra till en trivsam utemiljö. Vi har hämtat inspiration från våra grannländer där bastun ofta är en central del i transformerade hamnområdet. Inslag som främjar olika typer av aktivitet oavsett väder eller vind är ett sätt att befolka en plats året om, speciellt viktigt kan det hävdas vara i våra nordiska länder med fyra tydliga årstider.

Enligt MSBs (2018) hotkarta ligger Smörkajen i riskzon för översvämning vid höga havsnivåer och extremväder. Malmö stad har utvecklat direktioner om höjda marknivåer vid nybyggnationer i riskzonerna (FÖP 2019). Vi behandlar problematiken i gestaltningen genom att höja marken där det är möjligt och med större vegetationsytor som kan fördröja och ta hand om vattnet. Byggnaden, Smörkontrollen, som ligger längst ut på Smörkajen riskerar dessvärre med vår gestaltning att förstöras vid extrema översvämningar och är en problematik som Malmö stad i talande stund utreder enligt landskapsarkitekten Johan Nilsson på Malmö stad (2024). Men då kajkanten enligt Nilsson (2024) är i stort behov av restaurering hävdar vi att det lämpar sig att göra en väsentlig höjning av marknivån och även möjliggöra stora sammanhängande planteringsbäddar på den nya markuppbyggnaden. Problematiken med stigande havsnivåer sträcker sig utanför Malmös gränser. Vid utveckling av staden uppstår diskussionen på vilken mark som lämpar sig för exploatering. Vi inte vill förtäta staden på bekostnad av invånarnas grönytor (Boverket 2016), inte förtäta staden intill havet med risk för översvämning (Boverket 2022) och inte heller expandera staden på omkringliggande värdefull betesmark eller skog (Boverket 2026) Vid utbyggnader av områden, såsom Nyhamnen, anser vi det viktigt att denna diskussion förs även om det är svårt att enas om vilken lösning som är den bästa.

En tidig skiss av förslaget där vegetationsgestaltningen fick ta stor plats innan en harmoni och ett samspel uppstod.

VAD KAN VI OCH ANDRA TA MED SIG?

Arbetet i sin helhet består inte enbart av en gestaltningsdel utan även av en stor fördjupningsdel med allt ifrån Helsingborgs stads underlag för havsplanering till skönlitteratur av Tove Jansson. Vi har tillåtit oss själva att undersöka vattnets roll och dess påverkan utifrån olika discipliner, något som vi ser skapar en bredare kunskapsbas som kan generera den grundrespekt som en plats förtjänar innan den gestaltas för att ta hänsyn till dess kvalitéer och ta medvetna beslut. Det gav oss insikter i hur vattnet kan uppenbara sig och på olika sätt kan och bör tillgängliggöras i den fysiska gestaltningen. Vi önskar att inspirera andra landskapsarkitekter till att tänka brett när det kommer till att utforska platsen och söka lösningar, och kanske går vi utanför ramarna ännu mer i nästa projekt.

Att ta hänsyn till platsens egna förutsättningar, det ekologiska livet och historian av en plats kanske är välkänt inom landskapsarkitekturdisciplinen, men det kan vara värt att påminnas om, genom exempel likt detta arbete. Det finns flera verktyg att använda i gestaltning som behandlar de försvårande omständigheter som en gammal hamnmiljö kan ha för att skapa en trivsam boendemiljö, och vi vill med detta arbete visa på de möjligheter som en gestaltning som tar hänsyn till platsspecifika förutsättningar, har för ett framtida trivsamt liv i den förtätade staden. I och med Malmös pågående arbete med Nyhamnen skulle man kunna säga att Malmö stad från och med nu kommer ta över arbetet och fortsätta studierna inför skapandet av Smörkajens trivsamma utemiljöer.

REFERENSLISTA

Boverket (2016). Rätt tätt – en idéskrift om förtätning av städer och orter. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig via: https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2016/ratt-tatt-en-ideskrift-om-fortatning-av-stader-orter.pdf [2025-03-20]

Boverket (2022). Bedömning av översvämningsrisk. Tillgänglig via: https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/lansstyrelsens-tillsyn/tillsynsvagledning_naturolyckor/tillsynsvagledning-oversvamning/riskbedomning/bedomning-oversvamning/ [2025-03-20]

Boverket (2023a). Att arbeta med riktlinjer i grönplaneringen. Tillgänglig via: https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/gronplan/att-arbeta/riktlinjer/ [2025-03-20]

Boverket (2023b). Det ska finnas plats för livet i en tät stad. Tillgänglig via: https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/fortatning-av-stader/ [2025-03-20]

Boverket (2023c). Parker, stadsgrönska och landskap. Tillgänglig via: https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/gronstruktur/ [2025-03-20]
Dee, C. (2021). Form and Fabric in Landscape Architecture. Taylor Francis Ltd: 2021.

Diedrich, L. B. (2013). Translating Harbourscapes: Site-specific Design Approaches in Contemporary European Harbour Transformation. Department of Geosciences and Natural Resource Management, University of Copenhagen. IGN PhD Thesis.

Elam, K. (2005). Vardagsestetik, sinneserfarenhet och den kulturella kroppen. Kulturella Perspektiv, 14(3).

FN (2015). Globala mål för hållbar utveckling. Tillgänglig via: https://fn.se/globala-malen-for-hallbar-utveckling/ [2024-11-20]

Helsingborgs stad (2023). Underlag och åtgärder för havsmiljö. Tillgänglig via: https://helsingborg.se/trafik-och-stadsplanering/planering-och-utveckling/ovriga-planer-och-utredningar/underlag-och-atgarder-for-havsmiljo/ [2024-11-28]

Helsingborgs stad och Landskrona stad (2017). Underlag för havsplanering. Tillgänglig via: Underlag för havsplanering [2024-11-28]

IPCC (2023). AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023. https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/ [2025-02-16]

Malmö stad (2018). Översiktsplan för Malmö – planstrategi. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad (2019a). Plattform smörkajen. Malmö. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad (2019b). Översiktsplan för Nyhamnen. Fördjupning av Översiktsplan för Malmö. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad (2022). Krontäckning. Tillgänglig via: https://miljobarometern.malmo.se/miljomal/mal-6/utbudet-av-grona-och-bla-miljoer-i-stadsmiljon/krontackningsgrad/ [2025-01-20]

Malmö stad (2023a). Sillhandeln avgörande för Malmös uppkomst. Tillgänglig via: https://malmo.se/Motesplatser-for-seniorer/Vi-tillsammans/Sillhandeln---avgorande-for-Malmos-uppkomst.html [2024-11-8]

Malmö stad (2023b). Strategi för kustskydd.

Malmö stad (2023c). Översiktsplan. Malmö stad: Malmö.

Malmö stad (2024a). Nyhamnens historia. Tillgänglig via: Nyhamnens historia - Malmö stad [2024-11-8]

Malmö stad (2024b). Strandpaviljongen. Tillgänglig via: Strandpaviljongen - Malmö stad [2024-11-8]

Malmö stad (2024c). S/S Bore. Tillgänglig via: https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Malmos-historia/Handelser-och-fenomen/S-S-Bore.html [2024-11-10]

Malmö stad (2025a). Grönt ljus för fortsatt utveckling av Malmö hamn. Tillgänglig via: https://

MSB (2018). Hotkarta. Tillgänglig via: https://gisapp.msb.se/apps/oversvamningsportal/avancerade-kartor/hot-och-riskkartor/malmo/havNorr/hotkartor.html [2025-01-16]
Marint kunskapscenter (2017). En hållbar värld. Tillgänglig via: https://www.smkc.se/hallbarhet [2025-01-14]

Naturvårdsverket (2017). Argument för ekosystemtjänster. (Rapport: 6736). Stockholm: Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket (2018). Sjögräsängar. Tillgänglig via: https://www.marbipp.tmbl.gu.se/2biotop/2sjogras/1intro/1.html [2025-01-14]

Naturvårdsverket (2024). Tillgång till vardagsnära natur är bra för folkhälsan. Vardagsnära natur: 2024.

Oles, T. (2014). Go with me – 50 Steps to Landscape thinking. Amsterdam Academy of Architecture.

Regeringen (2022). Sveriges genomförande av Agenda 2030. Skr. 2021/22:247. Stockholm: Miljödepartementet. Tillgänglig via: https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2022/05/skr.-202122247 [2025-03-17]

Sim, D. (2019). Soft city: Building density for everyday life. Island press: 2019.

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (2015). Träd i Urbana landskap. Upplaga 1:4. Lund: Studentlitteratur AB

Svensk Byggtjänst & Stadsbyggnadskontoret i Malmö (2001). Bo01 – området.

Sveriges radio (2019). Heligt och hotat vatten. Tillgänglig via: https://www.sverigesradio.se/avsnitt/1270858 [2025-01-17]

SVT (2024). Köpenhamn årets arkitekthuvudstad: ”Vi vill skapa hållbara hem”.
Tillgänglig via: Köpenhamn årets arkitekturhuvudstad: ”Vi vill skapa hållbara hem” | SVT Nyheter [2024-11-13]

Sultán Sjökvist, M. (2021). Vatten – en symbol för liv och för ödeläggelse.
Tillgänglig via: https://sultansjoqvist.se/vatten-en-symbol-for-liv-och-for-odelaggelse/ [2024-12-05]

Tove Jansson (1965). Pappan och havet. Schildts Söderströms bokförlag: 2014.
Uppsala universitet (2024). Basta för bättre hälsa. Tillgänglig via: https://www.uu.se/nyheter/2024/2024-04-16-basta-for-battre-halsa [2024-11-23]

VA Syd (2025). Bräddning. Tillgänglig via: https://www.vasyd.se/Artiklar/Avlopp-och-rening/Braddning [2025-01-19]

Vert, C. Gascon, M. Ranzani, O. Márquez, S. Triguero-Mas, M. Carrasco-Turigas, G. Arjona, L. Koch, S. Llopis, M. Donaire-Gonzalez, D. Elliott, L.R. Nieuwenhuijsen, M. (2020). Physical and mental health effects of repeated short walks in a blue space environment: A randomised crossover study. Environmental Research, Volume 188 2020.

MUNTLIGA KÄLLOR

Johan Nilsson, landskapsarkitekt på Fastighets- och gatukontoret, Malmö stad.
Samtal 24-12-02.

Michael Palmgren, marinbiolog på Marint Kunskapscenter, Malmö stad.
Samtal 25-01-14.

Karin Svensson, landskapsarkitekt och universitetsadjunkt på SLU Alnarp.
Samtal 25-02-20.

KARTDATA

Lantmäteriet (1860). Topografiska Corpsens karta över Sverige. Lantmäteriet: Historiska kartor.

Lantmäteriet (1933). Generalstabens karta över Sverige. I.V.42. Skala 1:100 000. Lantmäteriet: Historiska kartor.

Lantmäteriet (1958). Generalstabens karta över Sverige. I.V.42. Skala 1:100 000. Lantmäteriet: Historiska kartor.

Lantmäteriet (1970). Ekonomisk karta över Sverige: Malmöhus län. Skala 1:10 000. Lantmäteriet: Historiska kartor.

Lantmäteriet (2024). Min karta.
Tillgänglig via: https://www.lantmateriet.se/sv/kartor/vara-karttjanster/min-karta/

Lantmäteriet (2019). Fastighetskartan.

EN FLIK AV VÅR STAD

GESTALTNINGSFÖRSLAG MED KAJKANTEN I FOKUS

av Julia Henrohn & Nora Juneholm

Självständigt arbete 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2025

Målet med examensarbetet var ett gestaltningsförslag av Smörkajen i Nyhamnen som nytt bostads- och verksamhetsområde, med syfte att behandla en del av den problematik som uppstår inom hållbar utveckling av generellt städer men specifikt Malmö. Genom vårt exempel på hur ett förtätat och vattennära områdes utemiljö kan formas har vi undersökt:

- **Hur kan ett centralt område som Smörkajen gestaltas för dess besökare samtidigt som platsen ska tillgodose en trivsam boendemiljö?**
- **Vilka utmaningar och möjligheter uppenbarar sig genom att gestalta på övergiven hamnmiljö?**
- **Vilken roll har vattnet och på vilket sätt kan det tillgängliggöras på Smörkajen i syfte att stärka platsens värden?**

Vy 1. Nyhamnsborna är påväg hem från jobbet över Ångbåtsbron och två kajaker paddlar mot Dockan i solnedgången en varm höstdag.

GESTALTNINGSKONCEPT

Konceptet tar avstamp i kustlinjens flikiga form, dess historiska funktion och vattnets rörelse in i staden. Tillsammans med de platsspecifika kvalitéer och möjligheter som Smörkajen inhyser formas olika funktioner som sedan ligger till grund för gestaltningen. Förutom att behandla den problematik som listas nedan, är det en vision som tar till vara på platsens befintliga kvalitéer som intim vattenmiljö, nära koppling till staden och spännande historiska lämningar, och omvandlar dessa till möjliga funktioner som har syfte att skapa en trivsam vistelse- och boendemiljö.

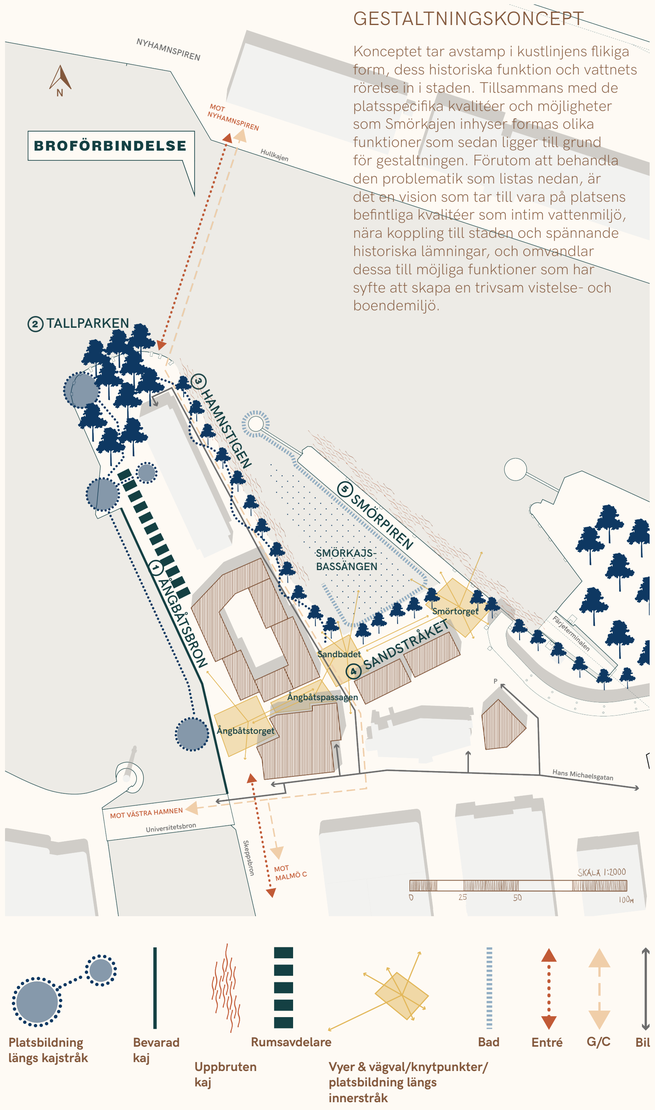

SAMMANHANG

Smörkajen är en del av den planerade stadsdelen Nyhamnen, ett gammalt hamnområde under omvandlig. Projektplatsen befinner sig i gränslandet mellan stad, industri och hav, och ska nu transformeras till en trivsam urban bostadsmiljö att vistas i till vardags.

INTRYCK

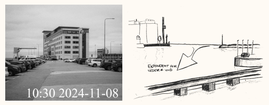

Spår av platsens övergivna funktioner syns i kvarlämnade konstruktioner. Det uppstår intressanta kontraster i mötet mellan det storskaliga och hårdgjora industrilandskapet och den både lugna och livfulla men storslagna havsmiljön.

KUSTSTADEN

Smörkajen är en del av Malmös flikiga kustlinje och varierande kuststadsmiljöer.

PROBLEM OCH POTENTIAL

Omvandlingen från gammalt hamnområde till ny stadsdel för med sig utmaningar men vi finner även potential i platsen som bör tas till vara på. Förändringen innebär att platsens tidigare funktion ersätts av något helt annat.

- Stor utsatthet för väder & vind
- Stråk utan naturliga förbindelser vidare
- Utfylld & hårdgjord mark - översvämningsrisk
- Svag rumsbildning
- Oavbruten närhet till havet
- Närhet till innerstaden
- Långa siktlinjer - dramatisk utsikt
- Spännande hamnkonstruktioner

SMÖRKAJEN

Vårt förslag sätter Smörkajen på kartan som en naturlig förlängning av både innerstaden och kuststråket – en plats där stad och hav smälter samman. Här kan du komma närmre vattnet, strosa längs Ångbåtsbrons trädäck påväg hem från jobbet, eller paddla ut mot Öresund och se solnedgången speglas i havet.

Spår av platsens industriella förflutna lever kvar genom robusta konstruktioner som traversen och de gula förtöjningspollarna. Det strikta formspråket möter nytt levande material i växtbäddarna längs de träinklädda kajkanterna. Kontrasterna bidrar till att skapa platsens egna uttryck.

Genom att gestalta kajkanten och låta marken variera i nivåer både under och ovan ytan, skapas ett naturligt skydd mot framtidens havsnivåhöjning, samtidigt som vi skapar en levande trivsam miljö att vistas i.

Här får boende och besökare det bästa av två världar – stadens puls och naturens lugn. Smörkajen erbjuder rum för många typer av aktiviteter, oavsett om du vill doppa tårna, hoppa, dyka, simma eller bara njuta av sol och sand vid stranden eller bryggan.

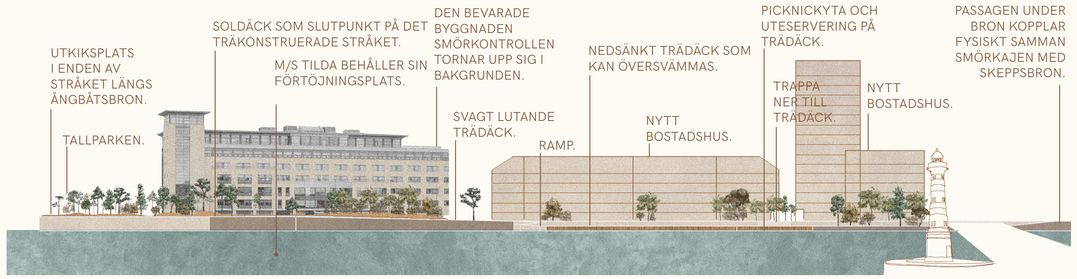

Sektion A-A, SKALA 1:1000. Ångbåtsbron är ett långt promenadstråk som kopplar an med staden till höger och möter havet till vänster.

HAVSMILJÖ FORMAD FÖR LIVET ÖVER & UNDER YTAN

Kontaminerad bottensediment kapslas in av olika lager nytillfört material, som fyller upp botten till 4 m under havsytan och skapar en god ekomiljö samt trygg badbassäng.

DET NATURLIGA VARDAGSRUMMET - NÄR UTE BLIR INNE

De vinklade fasaderna vid Ångbåtstorget och de vegetationsbeklädda kajkanterna kan bidra till att dämpa vind, minska stadens ljudnivåer och reducera slagskuggning. Detta skapar mer behagliga platser där människor trivs och gärna vistas längre.

Materialmöten & planteringsytor längs Ångbåtsbron mjukar upp den uppbyggda marken och begränsar vinden.

Vy 3. Ångbåtstorget öppnar upp sig i vinkeln mellan huskropparna och gör plats för uteservering mm. Med fasaden i ryggen blir det en skyddad plats för den som vill spana på förbipasserande.

Vy 2. I Tallparken kan man fly vardagen.

Pinus nigra är en tålig art som planteras i Tallparken & längs kajkanten.

Markmaterialet & gaturummets utformning prioriterar gångtrafikanter, kombinerat med tydlig cykeltransportled.

Fasaderna vid Ångbåtspassagen saktar ner farten och skapar spänning.

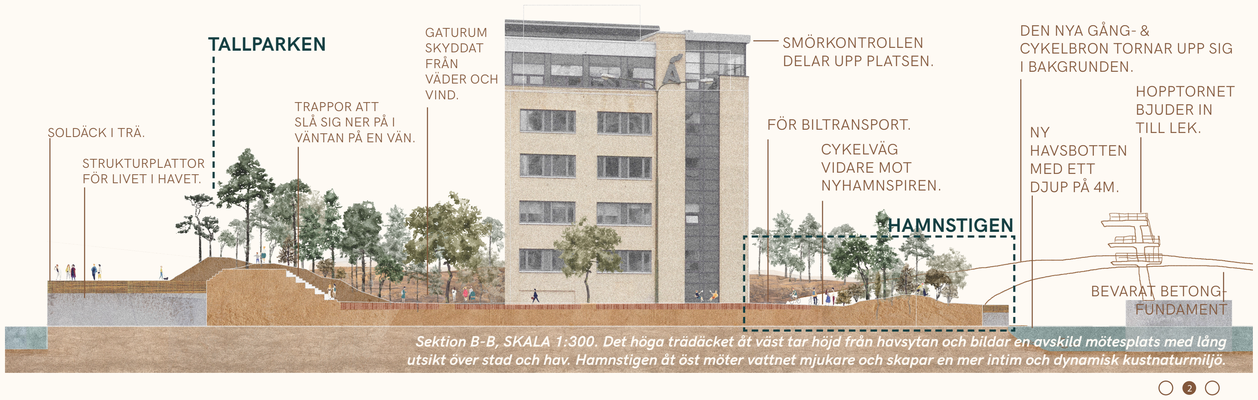

Sektion B-B, SKALA 1:300. Det höga trädäcket åt väst tar höjd från havsytan och bildar en avskild mötesplats med lång utsikt över stad och hav. Hamnstigen åt öst möter vattnet mjukare och skapar en mer intim och dynamisk kustnaturmiljö.

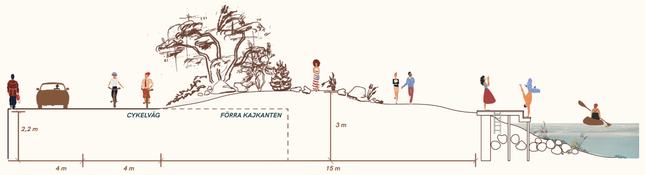

Sektion 2-2, SKALA 1:200. När vattnet är lågt når besökarna enkelt vattenytan via träspången.

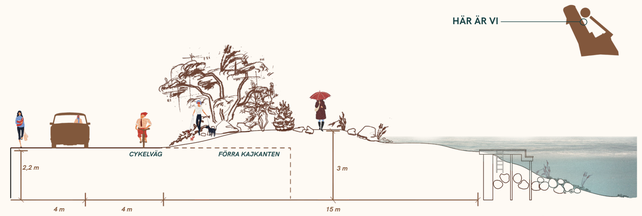

Sektion 2-2, SKALA 1.200. Hamnstigens promenadstråk fungerar trots att delar av platsen är under ytan och skyddar miljön innanför.

DET GODA LIVET VID VATTNET

Havet kan beskrivas som livets start och slut både filosofiskt och till viss del naturvetenskapligt, vilket inte gör det konstigt att människan har en stark relation till det. Vatten, som mycket föränderligt material, har en speciell förmåga att skapa starka sinnesupplevelser, både av att betraktas, höras, smakas eller kännas.

Vattenmiljön som skapas vid Smörkajen tillåter en mångfald av aktiviteter, både aktiva, sociala, rekreationella och kontemplativa, vilka syftar till att skapa en miljö som ger förbättrad hälsa och ett trivsamt liv i den urbana boende- och vistelsemiljön, samt en stärkt relation till havet och ökad respekt för naturens krafter.

Gestaltningen har tagit inspiration från verkliga exempel, såsom Badevigen i Köpenhamn - en småskalig boendemiljö i en urban och industriell omgivning, liknande Sandbadet på Smörkajen. Kalvebod Bolge inspirerar som ett av många bastubad i urban miljö vid kanalen i Köpenhamn.

Olika upplevelser av vattnet.

"Där vandrade hans hav förbi våg på våg, fräsande och överdådigt, lugnt och våldsamt. Pappan slätade ut alla sina funderingar, han bara levde helt och hållet, från svansspetsen ända ut i öronen."
Pappan och havet - Tove Jansson (1965)

Vy 4. Vissa njuter av ett kallbad från Smörpiren medan andra hejar på.

Vy 5. En solig sommardag på Sandbadet. Kvarterets ungdomar är först i plurret följt av de äldre vänninornas förmiddagsdopp.

